

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТИВАЦІЇ БАЗОВИХ
ЕТИЧНИХ КОНЦЕПТІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ**

Виконала: студентка 2 курсу, групи
8.0359 А
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські
мови та літератури (переклад
включно), перша – англійська
освітньо-професійної програми Мова
і література
(англійська)
Вапірова Анастасія Сергіївна

Керівник к.ф.н., доц. Веремчук Е.О.

Рецензент д.ф.н., доц. Галуцких І. А.

Запоріжжя – 2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології
Кафедра англійської філології
Освітній рівень магістр
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська
Освітньо-професійна програма мова та література (англійська)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
англійської філології

« » 20 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Вапіровій Анастасії Сергіївні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) Мовні особливості об'єктивації базових етичних концептів в англійській мові

керівник кваліфікаційної роботи (проекту) Веремчук Ельдар Олександрович, к.ф.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «23» квітня 2020 року № 483-с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту) 1 грудня 2020 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту) теоретико-методологічні засади лінгвокогнітивного аналізу, концепція зв'язку мови та культури (за А. Вежбицькою, І. Голубовською та ін.), теорія когнітивної метафори (за Дж. Лакоффом), методики аналізу концептуальних одиниць (за А. Вежбицькою, З. Д. Поповою, І. А. Стерніним, В. Карасиком, О. Селівановою, Ю. Степановим), теоретичні засади об'єктивації концептів (А. П. Бабушкіним, Ю. С. Степановим, М. Алефіренко, В. Масловою, З. Д. Поповою, Й. А. Стерніним, А. М. Приходько).

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1) розглянути поняття «концепт», його структуру та підходи до класифікацій концептів; 2) дослідити засоби об'єктивації базових етичних концептів

в англійській мові; 3) здійснити аналіз мовних особливостей об'єктивації базових етичних концептів; 4) виділити когнітивні риси базових етичних концептів в англійській мові.

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Веремчук Е.О., к.ф.н., доц.	28.04.2020	28.04.2020
Розділ 1	Веремчук Е.О., к.ф.н., доц.	20.07.2020	20.07.2020
Розділ 2	Веремчук Е.О., к.ф.н., доц.	15.10.2020	15.10.2020
Висновки	Веремчук Е.О., к.ф.н., доц.	07.11.2020	07.11.2020

6. Дата видачі завдання 28.04.2020

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1	Пошук наукових джерел з теми, їх аналіз	квітень 2020	виконано
2	Добір фактичного матеріалу	квітень 2020	виконано
3	Написання вступу	квітень 2020	виконано
4	Написання теоретичного розділу	травень-липень 2020	виконано
5	Написання практичного розділу	серпень-жовтень 2020	виконано
6	Написання висновку	листопад 2020	виконано
7	Проходження нормоконтролю	листопад 2020	виконано
8	Одержання відгуку та рецензії	грудень 2020	виконано
9	Захист дипломної роботи	грудень 2020	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант

_____ (підпис) А. С. Вапірова
(ініціали та прізвище)

Керівник роботи (проекту)

_____ (підпис) Е. О. Веремчук
(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

_____ (підпис) В. А. Бережний
(ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 68 стор., 70 джерел.

Об'єкт дослідження: вербалізовані в англійській мові базові етичні концепти.

Мета роботи: розкриття особливостей мовної об'єктивації базових етичних концептів в англійській мові на різних мовних рівнях.

Теоретико-методологічні засади: концепція зв'язку мови та культури (за А. Вежбицькою, І. Голубовською та ін.), теорія когнітивної метафори (за Дж. Лакоффом), методики аналізу концептуальних одиниць (за А. Вежбицькою, З. Д. Поповою), теоретичні засади об'єктивації концептів (А. П. Бабушкіним, Ю. С. Степановим, В. Масловою, А. М. Приходько).

Отримані результати: лексична об'єктивація концепту *HAPPINESS* / ЩАСТЯ виражає ознаки «дарунок богів або долі», «вдоволеність поточним станом речей», синтаксична об'єктивація – «задоволення» та актуалізує аспекти «пошук щастя», «стан душі». Лексична об'єктивація концепту *FREEDOM* / СВОБОДА вказує на ознаки «фізична свобода», «свобода від контролю». Лексична об'єктивація концепту *LOVE* / КОХАННЯ відображає риси «відчуття глибокої прихильності», «статевий потяг». Синтаксична об'єктивація містить інформацію про вид почуття та об'єкт. Фразеологічна об'єктивізація відображає «стихійність» та «всесильність». Лексична об'єктивація концепту ДОБРО виступає на підтвердження його кореляції з концептами СПРАВЕДЛИВІСТЬ, МОРАЛЬНА СИЛА та виражає ознаки *JUSTICE*, *MORAL STRENGTH*. Лексична об'єктивація концепту ЗЛО відображає ознаки «глибока аморальність» та «щось шкідливе або небажане». А їх фразеологічна вербалізація спрямована на підкреслення небезпеки зла та цінності добра.

Ключові слова: об'єктивація, вербалізація, базові концепти, етичні концепти, лексичний рівень, синтаксичний рівень та фразеологічний рівень, диференційні ознаки, кореляція.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБ'ЄКТИВАЦІЇ БАЗОВИХ ЕТИЧНИХ КОНЦЕПТІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	7
1.1 Лігвоетика в контексті лінгвокультурології. Зв'язок мови та культури, етики.....	7
1.2 Поняття концепт у сучасній лінгвістиці.....	11
1.3 Класифікація концептів.....	14
1.4 Структура концепту.....	17
1.5 Об'єктивація концепту.....	21
РОЗДІЛ 2 МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТИВАЦІЇ БАЗОВИХ ЕТИЧНИХ КОНЦЕПТІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	25
2.1 Мовні особливості об'єктивації концепту <i>HAPPINESS</i> / ЩАСТЯ.....	25
2.2 Мовні особливості об'єктивації концепту <i>FREEDOM</i> / СВОБОДА.....	35
2.3 Мовні особливості об'єктивації концепту <i>LOVE</i> / КОХАННЯ.....	45
2.4 Мовні особливості об'єктивації концепту <i>GOOD</i> / ДОБРО та <i>EVIL</i> / ЗЛО.....	52
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66

ВСТУП

У центрі уваги сучасних лінгвістичних досліджень знаходяться проблеми, пов'язані з відображенням національної культури та історії у мовах. Роль мови в накопиченні культурних здобутків є беззаперечною. Мова як одна з основних ознак нації, виражає культуру народу, що є носієм цієї мови, тобто створює національну культуру. Базові етичні концепти є основою світосприйняття, а вербалізація їх засобами певної мови, дає змогу прослідкувати культурний розвиток та глибше зрозуміти особливості певного етносу.

Значущість когнітивного напрямку у лінгвістиці визначається її антропометричною направленістю, що зумовлює дослідження мови у її зв'язку з людиною, її діяльністю, ментальністю та культурою. У своїх роботах лінгвісти досліджують зв'язок мови та культури (А. Вежбицька, І. Голубовська, С. Г. Воркачов, В. І. Карасик, Ю. С. Степанов), визначають поняття «концепт» та його роль у мовній репрезентації картини світу (О. С. Кубрякова, М. М. Полюжин, Дж. Лакофф, В. М. Телія, Г. Г. Слишкін, М. Шварц, Р. І. Павіленіс), досліджують структуру концепту (Ю. С. Степанов, С. Г. Воркачов, В. І. Карасик, Г. Г. Слишкін, О. О. Потєбні, Я. В. Остапчук), висвітлюють специфіку об'єктивації концептів (М. Алефіренко, В. Маслова, З. Д. Попова, Й. А. Стернін, Г. А. Брутян, А. М. Приходько). Вербалізатори концептів також були опрацьовані та лексикографічно, насамперед у таких словниках як “Merriam-Webster Dictionary”, “Cambridge Dictionary”, “Oxford English Dictionary”, “Online Etymology Dictionary”.

Попри значний інтерес до проблематики об'єктивації концептів та велику кількість присвячених їм наукових праць, у лінгвістиці досі є дискусійні положення. Зокрема, суперечливими є питання зв'язку концептів з

мовними одиницями, можливості повної мовної об'єктивації. Дослідження всього комплексу позамовних факторів та рівнім об'єктивації.

Актуальність дослідження полягає у потребі лінгвістичного вивчення мовних засобів з метою аналізу вербалізаторів базових етичних концептів як загальнолюдського феномена, властивого всім народам і культурам.

Наукова новизна полягає у спробі власного дослідження особливостей вербалізації базових етичних концептів англійської мови на різних мовних рівнях.

Об'єктом дослідження є базові англійськомовні етичні концепти.

Предмет дослідження – когнітивні риси базових етичних концептів в англійській мові.

Матеріалом дослідження стали вербалізатори п'яти концептів, виокремлені шляхом лексикографічного аналізу.

Мета дипломної роботи полягає у розкритті особливостей мовної об'єктивації базових етичних концептів в англійській мові на різних мовних рівнях.

Реалізація мети роботи передбачала розв'язання таких **завдань**:

- розглянути поняття «концепт», його структуру та підходи до класифікацій концептів;

- дослідити засоби об'єктивації базових етичних концептів в англійській мові;

- здійснити аналіз мовних особливостей об'єктивації базових етичних концептів;

- виділити когнітивні риси базових етичних концептів в англійській мові.

Дослідження здійснювалось на основі використання таких методів та прийомів: лінгвістичного спостереження, опису та аналізу, методу аналізу словникових дефініцій.

Практична значущість дослідження полягає у можливості використання його результатів під час проведення семінарських занять з

етнології, спецкурсів з лінгвокогнітивістики та для створення алгоритму дослідження етичних концептів та висвітлення етноспецифічних особливостей мовної репрезентації лінгвальних картин світу.

Робота пройшла **апробацію** на бх науково-практичних студентських конференціях. Результати дослідження представлено у 6 публікаціях:

1. Вапірова А. С. Мовна репрезентація концепту HAPPINESS в англійській лінгвокультурі. Теоретичні та прикладні аспекти розвитку науки : Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Частина V. Київ.: МЦНД, 2017. С. 27–29.

2. Вапірова А. С. Особливості актуалізації категорії ЩАСТЯ засобами фразеологічних одиниць в англійській мові. Різдвяні читання. *Різдвяні студентські наукові читання : Vita in lingua* : Матеріали міжвишівської студентської науково-практичної конференції. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2017. С. 45–47.

3. Вапірова А. С. Когнітивні особливості англійськомовної лінгвоетичної картини світу. Різдвяні читання. *Різдвяні студентські наукові читання : Vita in lingua* : Матеріали міжвишівської студентської науково-практичної конференції. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2018. С. 49–50.

4. Вапірова А. С. Етимологія ядерних вербалізаторів концепту СВОБОДА в англійській лінгвокультурі. *Збірник наукових праць студентів, аспірантів і молодих вчених «Молода наука-2018»* : у 4 т. Запоріжжя : ЗНУ, 2018. Т. 2. С. 111–112.

5. Vapirova A., Veremchuk E. Cognitive distinctive features of English linguo-ethic world picture. The 1st Young Researchers' International Web Conference "Language, Culture, Communication in the Expanding Intellectual Space" Book of Abstracts. Czestochowa, Zaporizhzhia, Lviv, 2019. P. 84–86

6. Вапірова А. С. Особливості базових концептів як одиниць лінгвокультурології. *Збірник наукових праць студентів, аспірантів і молодих вчених «Молода наука-2020»* : у 4 т. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. Т. 2. С. 88–89.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаної літератури.

У вступі подано загальні відомості про дану наукову працю, починаючи від умотивування теми, мети, завдань, актуальності дослідження, визначення об'єкту, предмету та структурування роботи.

У першому розділі подаються загальні відомості про лінгвостетику в контексті лінгвокультурології, особлива увага приділяється визначенню поняття «концепт», розглянуто питання класифікації, структури та об'єктивації концептів.

Другий розділ містить власний аналіз мовних особливостей об'єктивації базових етичних концептів.

У висновках подано узагальнені результати проведеної роботи.

Загальна кількість сторінок 68, кількість використаних джерел 70.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБ'ЄКТИВАЦІІ БАЗОВИХ ЕТИЧНИХ КОНЦЕПТІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

1.1 Лінгвостика в контексті лінгвокультурології. Зв'язок мови та культури, етики

Людина, як соціальна істота, постійно існує в контексті поєднання колективного та індивідуального, матеріального та духовного, де одне неможливе без іншого. Отже, кожен феномен людського існування можна позначити у системі координат з осями «колективне – індивідуальне» та «матеріальне – духовне». Еміль Бенвеніст називає мову точкою перетину цих осей. Наслідком його досліджень тріади «мова, культура, людська діяльність» стає виникнення нової наукової галузі – лінгвокультурології [Бенвеніст 2002]. Одним з провідних сучасних напрямів лінгвокультурології є дослідження взаємозв'язків культури та мови. Увагу вчених привертає насамперед питання ментального відображення дійсності.

Сучасні дослідження в рамках антропоцентричної парадигми розглядають нерозривний зв'язок між мовою та пізнавальною діяльністю людини. Вчені сприймають мовні знаки як спосіб отримання, зберігання та відображення інформації. Тобто думка та оцінка навколишнього світу формується та отримує фізичну оболонку у вигляді ментальних структур, а потім репрезентується у вигляді різних мовних форм. Такі ментальні структури називають концептами. Концепти або «кванти знання» зорієнтовані на відображення онтології світу у зв'язку з потребами соціальної дійсності [Болдырев 2001; Langacker 1987]. Хоча визначення понять «концепт» та «мовна картина світу» викликають ряд дискусій.

Не менш актуальним залишається питання особливостей репрезентації

етноспецифічних культурних явищ в мові. Неможливість прямого вивчення свідомості носіїв певної етнічної культури призводить до дослідження її озвніщення та детального аналізу його різних форм озвніщення. Однією з таких форм є мовна свідомість – опосередкований мовою образ світу тієї чи іншої культури, тобто «сукупність перцептивних, концептуальних і процедурних знань носія культури про об'єкти реального світу» [Тарасов 1996, с. 7].

Дослідження зв'язку мови та культури можемо побачити у працях таких лінгвістів, як: А. Вежбицька [Вежбицкая 1997], І. Голубовська [Голубовська 2004], В. І. Шаховський [Шаховский 1998], Д. Гиретс [Geeraerts 2007], Г. Хофстеде [Hofstede 1991], [Hoijer 1953], В. Сухаровський [Sucharowski 1996], В. Еванс [Evans 2006]; поняття «концепт» та його ролі у мовній репрезентації картини світу – у роботах О. С. Кубрякової [Кубрякова 1996], Дж. Лакофф [Lakoff 1989], Е. Рош [Rosh 1999], Ж. Фоконьє [Fauconnier 2002]; специфіка лінгвістичної картини світу стала темою досліджень З. Д. Попової [Popova 1993], Й. А. Стерніна [Попова, Стернін 2001], Г. А. Брутяна [Брутян 1956]).

Картина світу у сучасних дослідженнях тлумачиться як навколишнє середовище людини, матеріальна дійсність, яка проявляється в просторових та часових параметрах [Колшанский 2005, с. 21]. Але при цьому і людська свідомість не відображає дійсність дзеркально. Картина світу є інтерпретацією навколишньої дійсності з урахуванням національних концептуально-структурних канонів [Кочерган 2006, с. 430]. Вчені виділяють два основні типи картини світу: концептуальну та мовну.

Концептуальна картина світу або концептосфера тлумачиться як сукупність впорядкованих знань про реальність, яка складається з окремих концептів, тобто концептуальна картина світу є не тільки системою понять про сукупність реалій оточуючого середовища, а й системою смислів, втілена в ці реалії через слова – концепти. Концептосфера формується шляхом чуттєвого пізнання та його ментального переосмислення. Оскільки у

створенні такої картини світу залучені різні типи мислення, тому вона є ширшою за мовну картину світу. Такий підхід підтримує й у своїх роботах й Е. С. Кубрякова. Вчена висуває тезу, що картина світу – це те, яким малює світ людина у своїй уяві, – феномен складніший, ніж мовна картина світу [Кубрякова 1988, с. 142].

Перевага концептуальної складової над мовною обумовлюється також первинністю концептуальної. Оскільки вона з'явилася раніше за мовну, вона відображає пізнання світу ще домовного його переосмислення. Попри це, на думку Т. Г. Нікітіної, концептуальна картина світу не повинна розглядатися лише як сукупність логічних, універсальних категорій, адже вона також містить національно специфічні елементи [Никитина 2006, с. 293].

Національне та універсальне нерозривно пов'язані, як і концептуальна і мовна складові. Вчені не виділяють їх конкретні межі, бо вони хиткі та розмиті [Караулов 1976]. Міцний зв'язок концептуальної та мовної картин світу також пояснюється вторинним походження мовної картини світу. Розмитість меж між складовими унеможливує визнання мовної картини світу периферією концептуальної [Телия 1996].

Кожна одиниця мови має свій відповідник у концептуальній картині світу. З огляду на те, що концептуальна картина світу постійно змінюється, її мовна «оболонка» також має зазнавати численних трансформацій і набувати концептуальних значень, що роблять семантичне поле того чи іншого мовного знака ширшим. Це призводить до зміни ролі цього мовного знака, зі слова-номінації з одним чи кількома лінгвістичними значеннями, він стає культурним концептом.

Мовна картина світу є «уявленням, знанням про дійсність, відображеним у мовних знаках та їх значеннях» [Попова, Стернин 2001]. Відображення дійсності у людській свідомості відбувається за участю мовних та культурно-національних особливостей, тобто інтерпретація навколишнього світу набуває національної специфіки [Кочерган 2006, с. 430]. Перші дослідження поняття «мовна картина світу» належать В. Гумбольду. На думку вченого

кожна мова має характерне національне забарвлення, називаючи предмети, мова формує їх у єдину картину світу мовців [Гумбольдт 1984, с. 167].

В основу мовознавства покладено два головні положення:

1) мова є перехідною платформою для поєднання внутрішнього світу людини з оточуючим її середовищем;

2) основа мовознавства – світорозуміння, яке відбувається через мову.

Носії мови є суб'єктами мовної картини світу, картина світу є результатом їх аналізу та оцінки реальності та у той самий час способом подальшого пізнання світу. Таким чином, мовна картина світу – це результат когнітивної діяльності людей, відображенням результатів діяльності свідомості [Humboldt 1980, p. 167].

Сучасні дослідження мовної картини світу ґрунтуються на тезі про її об'єктивність. Мовна картина світу є сукупністю мовних одиниць, які відображають об'єктивну оцінку оточуючого світу і його співвідношення з внутрішнім станом мовця. Такий підхід до мовної картини світу відображено і у дослідженнях Ю. Д. Апресяна. Вчений стверджує, що кожна мова відображає певний спосіб сприйняття та концептуалізації світу. Значення, які вона відображає утворюють цілісну систему поглядів. Тобто об'єктивна оцінка окремих мовців складає певну колективну філософію, яка надалі стає обов'язковою для всіх носіїв мови. Ця колективна філософія є національно-специфічною, хоча і містить універсальні для всіх культур елементи. Це вказує на особливе сприйняття світу кожним етносом, але при цьому між культурами зберігається стійкий зв'язок [Апресян 1995, с.43].

Мова здатна відображати «загальнонаціональну культуру, яка визначається культурними надбаннями всього народу та його морально-етичними цінностями» [Комар 2009]. Таким чином, одним із конститuentів концептосфери є лінгвоетична картина світу. Вона містить уявлення про етичні поняття та моральні цінності, відображені в мовних знаках та їх значеннях. Лінгвоетична картина світу реалізується в формі етичних категорій в окремих лексемах, словосполученнях, ідіоматичних виразах,

пареміях та інших вербальних засобах. Таким чином вона є невід'ємною частиною мовної картини світу [Мокаєва 2004].

Лінгвоетична картина світу містить концепти, що представляють певні морально-естетичні принципи і настанови відповідної культури й етносу. Тобто ми можемо спостерігати національну специфіку таких концептів, оскільки вони несуть в своєму складі особливості ментальності народу або окремої групи. Так, наприклад, С. Г. Воркачов аналізує телеонімні концепти, як частину лінгвоетичної картини світу називаючи їх «вербалізованими смислами, що мають опертям духовну культуру і постають для людини сенсом життя» [Воркачов 2003].

Отже, лінгвоетика є суттєвою складовою лінгвокультурології, адже включає в себе все, що стосується духовної культури. Оскільки людина не може існувати у соціумі без морально-естетичних принципів та настанов відповідної культури й етносу, аналіз зв'язку лінгвістики та етики є обов'язквим при дослідженні концептів, як одиниць ментальності людини. З огляду на значний вплив немовних явищ на мовну картину світу, мовні засоби, що вербалізують лінгвоетичну картину світу мають бути проаналізовані з урахуванням екстралінгвістичних факторів.

1.2 Поняття концепт у сучасній лінгвістиці

У фокусі сучасної науки знаходяться питання ментального відображення дійсності, особливості репрезентації етноспецифічних культурних явищ в мові, висвітлення понять «мовна картина світу» та «концепт». У наш час у лінгвістиці немає єдиного загальноприйнятого тлумачення терміну «концепт». Л. А. Касьян у своєму дослідженні демонструє варіативність цього терміну та пропонує різні трактування цього поняття [Касьян 2010, с. 50–53]. Термін концепт у сучасних дослідженнях може розглядатися у вузькому

[Красных 1998] та широкому [Карасик 1996; Степанов 2007; Кубрякова 1988] значеннях.

У вузькому розумінні концепт виникає як феномен життєвої філософії, як звичайний аналог світоглядних понять, закріплених в лексиці, що забезпечує спадкоємність духовної культури етносу і є культурно важливою категорією внутрішнього світу людини [Карасик 1996; Пименова 2013; Попова 2007; Слышкин 2004; Степанов 2007; Стернін 1985 і ін.]. В широкому розумінні концепт розуміють як сукупність ціннісних конотацій у значенні слова, тобто як будь-який вербалізований етнічноспецифічний зміст. Не зважаючи на певні розбіжності, обидва підходи передбачають розуміння концепту як утворення що має чуттєво-образні характеристики та пов'язаний зі свідомістю.

У сучасній лінгвістиці поняття «концепт» розглядають в рамках трьох основних підходів:

- 1) лінгвістичного [Телія 1996]: зміст концепту визнається виключно семантикою слова, тобто концепт формується всім потенціалом значення слова з його конотативною складовою;
- 2) когнітивного [Попова 2007; Стернін 1985; Кубрякова 1988]: концепт – одиниця пам'яті ментального лексикону;
- 3) культурологічного [Степанов 2007; Слышкин 2004]: концепт – концентрат культури, базова одиниця культури в метальному світі людини, яка повинна вивчатися тільки через культурну інформацію, яку вона несе.

Розглянемо когнітивний підхід детальніше. Концепт описується як «оперативна змістовна одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку (*lingua mentalis*), всієї картини світу, відображеної в людській психіці» [Кубрякова 1996, с. 90]. Схоже розуміння концепту як абстрактної ланки пам'яті для зберігання абстрактних знань зустрічаємо у наступному визначенні Моніки Шварц: «Концепт – елементарна ментально організована одиниця, що виконує функцію зберігання знань про світ в абстрактному форматі» [Schwarz 1996, с. 55].

Загалом когнітивний підхід сучасних науковців до визначення поняття «концепт» та його взаємозв'язок з людиною можна розподілити на два напрями:

1. Людина моделює та керує концепти у своїй свідомості.
2. Концепти складають свідомість людини та регулюють її поведінку.

В рамках першого напрямку концепт може визначатися як одиниця розуміння об'єкта в результаті логічної, когнітивної активності. Так, Р. І. Павіленіс надає наступну характеристику поняттю «концепт»: Концепт – це «відомості про те, що індивід знає, думає, уявляє про об'єкти; той зміст, який представляють когнітивно базисні підсистеми думки та знання» [Павіленіс 1983, с. 241]. Концепт також яскраво проявляє свою психологічну природу і може трактуватися як відображення дійсності у психіці Т. С. Клауснер [Клауснер 1999]. Це тлумачення базується на ментальній / психічній здатності свідомості зберігати та відображати всю інформацію отриману з матеріальної реальності.

Концепт також може виступати домінантною одиницею у зв'язку «концепт – людська свідомість». Так, наприклад, на думку Ю. С. Степанова, концепт є «згустком культури у свідомості людини, за допомогою якого людина сама входить в культуру». Тобто, концепт є культурною складовою нашої свідомості, що спонукає нас до певних стратегій та стереотипів спілкування, духовних цінностей [Степанов 1997; Степанов 2007].

Отже, концепт, як абстрактна одиниця ментальної природи має багато трактувань і пояснень. У нашому дослідженні ми вважаємо доречним розглядати концепт згідно з класичним у вітчизняній лінгвістиці тлумаченням О. С. Кубрякової, де концепт розуміється як «оперативна змістовна одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи та мови мозку, всієї картини світу, відбитої в людській психіці» [Кубрякова 1996].

1.3 Класифікація концептів

Не менше дискусій у сучасних дослідженнях викликає питання класифікації концептів. Абстрактний характер та метальна природа цього поняття призвела до появи різноманітних класифікацій і трактувань. Основними критеріями класифікації концептів вважають наступні: за змістом, за універсальністю або специфічними ознаками, за середовищем буття, за тематикою, за ступенем абстрактності, за формою вираження та ін. Список цих критеріїв, а відповідно, і перелік класифікацій є відкритим і постійно поповнюється.

У межах класифікації концептів за змістовим наповненням зустрічаємо одразу кілька схожих класифікацій. Так, наприклад, А. П. Бабушкін розмежовує розумові картинки, схеми, гіпероніми, фрейми, інсайти, сценарії, калейдоскопічні концепти [Бабушкін 1996, с. 43–67]. М. М. Болдырев вирізняє конкретно-чуттєві образи, уявлення, схеми, поняття, прототипи, пропозиції, фрейми, сценарії або скрипти, гештальти [Болдырев 2001, с. 36]. З. Д. Попова та Й. А. Стернін виокремлюють уявлення-картинки, схеми, поняття, фрейми, сценарії (скрипти), гештальти [Стернін 1985].

Поділ концептів за універсальністю або специфічними ознаками також має назву класифікації за ступенем відображення національного характеру. Згідно з цією класифікацією концепти діляться на універсальні, тобто ті, які не мають жодних національних маркерів, та національні або етнокультурні. В рамках національних концептів також слід виділити соціокультурні, які містять в собі професійні, вікові, гендерні та індивідуальні [Приходько 2008, с. 122].

У класифікації за середовищем буття виокремлюють: мовні (лінгвоконцепти, або вербально виражені концепти), текстові, дискурсні, філософські, культурні, включаючи лінгвокультурні, та етноконцепти, що сукупно формують концептуарій культури – духовні концепти, «згущення

культури у свідомості людини» [Степанов 2007, с. 40]; художні та естетичні концепти. Якщо ж розглядати поділ концептів беручи за основну тематику самого концепту, можна виділити категоріальні, теософські, телеономні емоційні, психологічні, а також антропоконцепти, екоконцепти, міфоконцепти, концепти-міфологеми [Приходько 2008, с. 59].

Дотичним до цієї класифікації є поділ концептів, запропонований О. П. Воробйовою, що базується на формі репрезентації концептів. До цієї класифікації належать:

- 1) одиничні концепти: ЛЮБОВ, ЖИТТЯ;
- 2) подвійні гештальтні, тобто пари, утворенні з одиничних концептів: ЖИТТЯ / СМЕРТЬ, ЛЮБОВ / НЕНАВИСТЬ, ЧОЛОВІК / ЖІНКА;
- 3) кластерні, такі що ментально сприймаються єдиним цілим, але не виражені одним словом: ШЛЯХ ДО СЛАВИ;
- 4) кумулятивні, що є конгломератами концептуальних ознак, інтегрованих у єдине ціле шляхом накопичення: SAVOIR VIVRE;
- 5) картинні, тобто візуалізовані концепти, які складно виразити словесно: ЗОЛОТА ОСІНЬ;
- 6) параболічні, концепти що охоплюють знання про певну історію: ПРАЗЬКА ВЕСНА, АРАБСЬКА ВЕСНА;
- 7) картинно-параболічні, концепти що виражаються візуально, і вербально: ПОСМІШКА ЧЕШИРСЬКОГО КОТА;
- 8) есеїстичні, такі, що певною мірою збігаються з філософськими, тому що у скомпенсованому вигляді містять багато філософської інформації [Степанов 1997, с. 59].

Особливо увагу у нашому дослідженні ми приділяємо підходу заснованому на ступені абстракції ментальної одиниці. Проблема цього підходу полягає у тому, що, розуміючи абстрактний іменник, людина не завжди здатна вербально виразити його значення. Намагаючись розділити абстрактні та конкретні концепти, А. П. Бабушкін пише, що предмети матеріального світу розуміються людиною більшою мірою через колективно-

нормативні поняття, тоді як концепти абстрактних імен більш суб'єктивні за своїм характером [Бабушкин 1996, с. 39].

Абстрактна природа концепту дає йому змогу зберігати та відображати будь-яке явище реальності. Концепти відображають все оточуюче середовище, враховуючи культурну та етнічну складову. Ця особливість концептів, як оперативних змістовних одиниць пам'яті, передбачає виділення культурних концептів, серед яких виділяємо базові [Приходько 2008, с. 58] Базові концепти є складовою ще одної класифікації, запропонованої М. В. Піменовою. Дослідниця пропонує трикомпонентну класифікацію і виділяє базові концепти, концепти-дескриптори, концепти-релятиви. Базові концепти, тобто такі, що складають фундамент мови та всієї картини світу, діляться на: космічні, психічні або духовні, соціальні [Піменова 2013].

До складу космічних концептів входять метеорологічні концепти (ПОГОДА, ОПАДИ, ХМАРА, ГРОЗА, ДОЩ, ГРИМ, СНІГ), біологічні (ЛЮДИНА, ПТАХ, ЗВІР, КОМАХА, КВІТКА, ДЕРЕВО, ЯГОДА, ФРУКТИ, ОВОЧІ), понятійні опозиції «живе–неживе», «рукотворне–природне», харчові (ПОВСЯКДЕННА ЇЖА, НАЦІОНАЛЬНА КУХНЯ), соматичні (ТІЛО / ПЛОТЬ, ГОЛОВУ, СЕРЦЕ, ПЕЧІНКА), перцептивні (ЗІР, СМАК, СЛУХ), ландшафтні концепти (ПОЛЕ, ЛІС, ЛУГ, ГАЙ, ХАЩІ, БОР, ТАЙГА, ОКЕАН, ДОРОГА), предметні (БУДОВА, ЗАВОД, ФАБРИКА, КОНВЕЄР, МЕХАНІЗМ, ІНСТРУМЕНТ, ПОСУД).

Психічні або духовні концепти включають концепти характеру (АЗАРТНІСТЬ, БЕЗПУТНО, ТЕРПІННЯ, БЛАГОДУШНІСТЬ, МРІЙЛИВІСТЬ), концепти емоцій (ВЕСЕЛОЩІ, РАДІСТЬ, РАДІСТЬ, СТРАЖДАННЯ, РЕВНОЩІ, ТУГА, ТРИВОГА), ментальні концепти (ЗНАННЯ, РОЗУМ, ДУМКА, УЯВЛЕННЯ, РОЗУМ, РОЗУМ).

До складу соціальних концептів дослідниця включає концепт країн (Франція, Китай, країна, суспільство, держава), б) концепти соціального статусу (еліта, робочий, богатир, князь, президент), концепти національності (американець, француз), концепти влади та управління (демократія, воля,

анархія), концепти інтерперсональних відносин (вплив, незалежність, соборність), моральні (етичні) концепти (честь, обов'язок, обов'язок, користь, лестощі, підлість, зрада, вірність), концепти занять (праця, ремесло, лінь, справа), релігійні концепти (Богоматір, Бог, святий, ікона, месія, пророк).

Оскільки концепти є відображення дійсності, що оточує суб'єкта, до базових концептів, на думку А. М. Приходько, відносять такі, що стосуються специфічних для певного народу етнокультурних сфер: побут, національний одяг та їжа, національне мистецтво (танок, музика, живопис), специфіка міжособистісних відносин, орієнтири життєвого світу. Цей список також містить уявлення про етичні поняття та моральні цінності, відображені в мовних знаках та їх значеннях. До базових концептів англійської мови відносять, на думку дослідника, *PUDDING, PORRIDGE, TEE, BEER, RESIDENCE, CASTLE, COMFORT, PRIVACY*. Розглядаючи базові етичні концепти англійської мови, ми виділили серед них наступні: *HAPPINESS, GOOD, EVIL, FREEDOM, LOVE*.

Таким чином, можемо зробити висновок, що абстрактна природа концепту спричиняє певні суперечності серед вітчизняних та зарубіжних дослідників і концепт є об'єктом численних класифікацій. У нашому дослідженні ми аналізуємо концепти *HAPPINESS, GOOD, EVIL, FREEDOM, LOVE* як такі, що є базовими етичними концептами.

1.4 Структура концепту

На сьогодні не існує єдиної теорії, чітко визначає структуру концепту. Однак все лінгвісти, які розробляють проблеми концептуалізації знань, відзначають, що концепт має певну структуру. Дана структура має нежорсткий характер. Це пов'язано з тим, що концепт має активну динамічну роль у процесах мислення – він весь час функціонує, актуалізується в різних

своїх складових частинах і аспектах, з'єднується з іншими концептами й відштовхується від них. В цьому і полягає сенс мислення.

У сучасній науці сформовано два основні підходи до вивчення структури концепту: лінгвокультурологічний та когнітивний. Лінгвокультурологічний підхід представлений дослідженнями таких вітчизняних вчених як Ю. С. Степанов, С. Г. Воркачов, В. І. Карасик, Г. Г. Слишкін та ін. В основі цього підходу лежать ті концепти, що виступають «ядерними (базовими) одиницями картини світу і мають екзистенційну значущість як для окремої мовної особистості, так і для лінгвокультурної спільноти загалом» [Маслова 2008, с. 51]. Когнітивний підхід, представниками якого є З. Д. Попова, Й. А. Стернін, Дж. Лакофф та ін., розглядає проблему структури концепту ширше, беручи до уваги всю сукупність наявних у певній культурі концептів.

У лінгвокультурології можна виділити два основні напрями на структуру концепту:

- 1) пошаровий [Степанов 1997], згідно з якою концепт складається з ядра та надбудованих на нього додаткових ознак;
- 2) компонентний [Воркачев 2003; Карасик 1996; Слишкін 2004], що виділяє у структурі концепту образні, понятійні й асоціативно-ціннісні елементи.

Автор пошарової моделі Ю. С. Степанов виділяє у структурі концепту три шари:

- 1) основний або «активний» – загальновідомий та зрозумілий усім носіям мови;
- 2) додатковий або «пасивний» – той, що вживається лише у певній соціальній групі;
- 3) «внутрішню форму» або «буквальне значення» – підсвідомий, внутрішній шар концепту, значення якого розкривається виключно через етимологію [Степанов 1997, с. 44].

У рамках другого підходу С. Г. Воркачов дивиться на структуру

концепту дещо ширше: концепт утворює не тільки «предметна співвіднесеність», а й вся «комунікативно значуща інформація»: парадигматичні, синтагматичні й словотвірні зв'язки знаків, що є відбитками концептів у мовленні, їхнє прагматичне наповнення та смислові характеристики, пов'язані з первинним призначенням репрезентантів концептів і національним менталітетом носіїв певної мови [Воркачев 2003, с. 268–269].

Таким чином концепт має три складові: понятійну, що є дефініційною структурою концепту; образну, яка складається з когнітивних метафор, та значущу, що викликана етимологією та асоціаціями концептів [Воркачев 2003, с. 4–5]. У дослідженнях інших вчених, які дотримуються цього ж підходу третім компонентом тіла концепту виступає ціннісна складова, що складають ціннісні домінанти та культурні смисли, образний компонент складаються з сенсорних образів [Карасик 1996]. Подальші дослідження компонентної структури призвели до більшого членування його елементів. Так, Г. Г. Слишкін виділяє три види інформаційної сукупності в понятійному компоненті: повсякденне знання виражене в мовних дефініціях, наукове знання структури, що засновані на стереотипах; дві групи образних елементів – внутрішні форми мовних одиниць і образи, закріплені в авторських та фольклорних прецедентних текстах, та два різновиди ціннісного аспекту – оцінні конотації, властиві репрезентантам певного концепту, й актуальність, яка реалізується «у кількості мовних одиниць, що репрезентують концепт» [Слышкин 2004, с. 31].

Когнітивний підхід також ділиться на наступні напрями:

- 1) фреймовий – структурування даних стереотипної ситуації;
- 2) схемний – з опорою на концептуальні метафори;
- 3) польовий.

У нашому дослідженні за основу взято польову концепцію З. Д. Попової, Й. А. Стерніна, тож розглянемо її детальніше. Джерела польової концепції сягають теорії О. О. Потєбні про найближче та найдалше значення слова

[Потебня 1976, с. 75]. Лінгвокогнітивне дослідження концепту за класичною методологією (З. Д. Попова, Й. А. Стернін) також передбачає побудову його номінативного поля. За твердженням Я. В. Остапчука номінативне поле концепту слід визначати як сукупність мовних засобів, які об'єктивують концепт [Остапчук 2014, с. 46]. Номінативне поле концепту складається із ядра та периферії. Ядро, на думку дослідників, також є трикомпонентним та ділиться на ближню, дальню та крайню периферії.

До ядра учені відносять «прототипні шари із найбільшою чуттєво-наочною конкретністю», первинні найяскравіші образи, а до периферії – «більш абстрактні ознаки», що розподіляються залежно від ступеня конкретності та наочності образного уявлення [Попова 2001, с. 60]. Щодо периферії, то у деяких концептів вона може бути відсутньою, тоді концепти вважаються однорівневими та є, зазвичай, конкретними чуттєвими уявленнями [Попова 2001, с. 61]. Однак більшість концептів є багаторівневими, тобто такими, що «включають декілька когнітивних шарів, які відрізняються один від одного за рівнем абстракції і послідовно нашаровуються на базовий центр» [Попова 2001, с. 61].

У контексті когнітивної парадигми З. Д. Попова та Й. А. Стернін пропонують розглядати трикомпонентну структуру концепту. На думку вчених базова структура концепту включає три елементи: образ, інформаційний зміст, інтерпретаційне поле. Інформаційний зміст концепту містить мінімум когнітивних ознак, що виступають на позначення найважливіших ознак концепту. Інтерпретаційне поле тісно пов'язано з інформаційним змістом, тому що включає когнітивні ознаки, які цей зміст інтерпретують. Автори цього методу дослідження концептів тісно пов'язують ці два підходи. Так, наприклад, ядро концепту є тотожним до його змісту, а периферія виражає інтерпретаційне поле.

У багатьох своїх рисах ці компоненти є тотожними до складових структури, запропонованої лінгвокультурологами Г. Г. Слишкіним і В. І. Карасиком, адже всі вони розрізняють у концепті образну частину,

понятійні характеристики та додаткові ознаки, але між цими підходами є певні відмінності. Основні відмінності полягали в назві елементів, а також у їх поясненні. Образний компонент у когнітивних дослідженнях наповнюється метафорами із загальнонаціональної свідомості мовців, а лінгвокультурологи черпають матеріал з літературних творів. При цьому самими метафорами, на думку когнітивістів є концептуальні метафори, що «відсилають абстрактний концепт до матеріального світу» і є властивою світосприйняттю більшості носіїв певної мови, а лінгвокультурологи вбачають у метафорі її авторську природу. Складова «інформаційний зміст» ідейно відповідає понятійному компоненту в теоріях лінгвокультурологів, але когнітивісти аналізують його через когнітивні категорії та визначається як «мінімум когнітивних ознак, що називають основні, найважливіші риси предмета чи явища, що концептуалізуються».

Можемо зробити висновок, що не зважаючи на різноманіття підходів до питання структури концепту, багато з них мають спільні точки перетину. Так інформаційний зміст може набувати назви понятійний компонент, при цьому залишаючись ядром компоненту, його базою з мінімумом когнітивних ознак.

1.5 Об'єктивація концепту

Мовна картина світу виражає концептуальну картину світу за допомогою мовних одиниць, розкриває ментальні уявлення засобами мови. Сучасні лінгвісти розуміють цей процес як об'єктивацію. Також ми можемо зустріти такі назви як актуалізація, вербалізація, омовлення, репрезентація, озонішнювання. Ці терміни є синонімічними оскільки всі вони позначають процес набуття ментальною одиницею її матеріальної оболонки, у вигляді мовних структур різного рівня [Воркачев 2005].

Об'єктивація концепту передбачає два плани його організації:

внутрішній – план змісту, зовнішній – план вираження. План змісту виражається лише на ментальному та ціннісно-смысловому рівні. Тоді як план вираження передбачає втілення на рівні вербальних та невербальних структур. Серед невербальних структур виділяємо наступні знакові невербальні репрезентації: жести, міміка, артефакти духовної та матеріальної культури). До вербальних структур можемо віднести такі знакові вербальні репрезентації як: ім'я концепту, лексема, семема, сема, конотема, стилема, фразема [Іващенко 2006].

На сучасному етапі розвитку лінгвокогнітивістики, вчені не дійшли єдиного висновку щодо зв'язку концептів з мовними одиницями. І на разі ми маємо три протилежні напрямки досліджень. На думку однієї групи науковців, ми маємо розглядати концепт тільки в межах його вербалізованої форми. Так, наприклад А. П. Бабушкін стверджує, що при аналізі концепту ми працюємо з поняттям повної вербалізації концепту, адже він не може існувати поза її межами [Бабушкін 1997].

Вчені другої групи стверджують, що повна вербалізація взагалі неможлива. Ю. С. Степанов підкреслює тенденцію концепту до постійного «розгортання», розвитку та поповнення списку його вербалізаторів. Таким чином, ми можемо довести свій опис, аналіз концепту до певної межі, до якої він розвинувся на той момент. Хоча за цією межею залишатиметься духовна реальність, яку людина може пережити, але не може описати [Степанов 1997]. Того ж напрямку дотримуються також М. Алефіренко, В. Маслова, А. А. Лучик [Маслова 2008; Алефіренко 2008; Лучик 2009].

Повна мовна об'єктивація стає неможливою через наявність екстралінгвістичних факторів. Мовне значення передає лише частину розумової інформації, в той час, коли інша частина інформації у вигляді екстралінгвістичних образів зберігається у людській психіці. Також тут варто згадати про національно-специфічні особливості концептів, адже слова з різних мов, які мають один понятійний зміст можуть мати різну семантичну єдність, що спричинено різним понятійним матеріалом, який відобразився у

вигляді розумових образів, або різницею між ціннісними компонентами національних концептосфер [Карасик 1996].

Третя група вчених вважає, що ми можемо говорити про об'єктивацію концептів тільки в умовах комунікації. Тобто вербалізація концепту – явище не обов'язкове і зумовлене зовнішніми факторами (комунікацією). У працях З. Д. Попової, Й. А. Стерніна знаходимо поняття часткова вербалізація, яка передбачає аналіз концептів з погляду на їх релевантність (найбільш комунікативно релевантні, комунікативно малорелевантні, комунікативно нерелевантні) [Попова 2007].

Кажучи про мовну об'єктивацію концептів, досліднику перш за все необхідно продемонструвати весь комплекс позамовних факторів, які співвіднесені з цим концептуальним референтом з цим іменем концепту. Тобто суть мовної об'єктивації полягає у виборі адекватного імені концепту. Концепти можуть бути об'єктивовані лексично, синтаксично і фразеологічно. При цьому лексична об'єктивація використовується набагато частіше ніж синтаксична та фразеологічна.

Лексична об'єктивація концепту є посередником між його планом змісту і планом вираження. Це основний та найпродуктивніший прийом його реалізації, що базується на тезі, що слово здатне виражати узагальнений зміст всіх позамовних факторів стосовно певного концепту. Цей вид об'єктивації передбачає перш за все присвоєння концепту прототипного ім'я. Ми зустрічаємо ад'єктивні та аббревіатурні імена концептів, але найпоширенішим видом є субстантивні (LOVE, FREEDOM) [Отин 2006; Чумак–Жунь 1996, Bierwiaszonek 2002; Ipsen 1924].

Слід також зазначити, що лексична об'єктивація спричиняю появу у ментальному просторі пар або діад, наприклад: CRIME – PUNISHMENT [Данилов 2005], LOVE – DEATH [Farwell 2006; Scherr 2008]. Це явище підтверджує, що об'єктивація концепту є процесом за участі декількох ментальних одиниць, адже концепт не існує ізольовано, а є частиною системи інших концептів. Таким чином, об'єктивуючи концепт, ми

встановлюємо зв'язки між ним та іншими концептами, створюємо ментальну мережу, що відображає фізичну картину світу.

Синтаксична об'єктивація, на відміну від лексичної, є аналітичним способом репрезентації концептів. Це складніший вид репрезентації, адже він передбачає вираження концепту через словосполучення. З огляду на особливості цього прийому, він використовується рідше ніж лексична об'єктивація, загалом тоді, коли є необхідність виразити ідею, для якої ще немає однослівного позначення, тобто для якої ми не можемо використати лексичний спосіб об'єктивації (наприклад, BLOODY MARY, COLD WAR) [Попова 2009; Приходько 2008; Рудакова 2004; Фурс 2004].

Фразеологічна об'єктивація також є аналітичним видом об'єктивації концептів, і має на увазі вираженість концептів через фразеологічні одиниці. Дослідники фразеологічної об'єктивації ще не дійшли згоди щодо критеріїв відбору таких одиниць для аналізу концепту. Так, наприклад, З. Д. Попова, Й. А. Стернін стверджують, що до фразеологічних одиниць, що вербалізують концепт слід враховувати лише ті, що включають ім'я концепту, паремії, смисли яких інтерпретуються як відображення когнітивної ознаки концепту; метафоричні номінації; сталі порівняння з ключовим словом [Попова 2007, с. 69–71]. А. М. Приходько поділяє фразеологічні вербалізатори на два типи: мовні (фразеологічні одиниці, що дорівнюють концепту); мовленнєві (фразеологічні одиниці, що висвітлюють певну рису концепту) [Приходько 2008, с. 111–114].

Отже, ми можемо сказати, що об'єктивація – складний процес, трансформації концепту з ментальної до його матеріальної форми. Але цей процес ніколи не можна вважати завершеним з двох причин: список вербалізаторів концепту постійно поповнюється і за межами вербалізованої форми зберігається ментальна частина, яку неможливо описати, не зважаючи на те, що ми можемо її відчувати та розуміти. Існує три способи мовної об'єктивації: лексичний, синтаксичний та фразеологічний, але лексичний є найпоширенішим та найпростішим з них.

РОЗДІЛ 2

МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТИВАЦІЇ БАЗОВИХ ЕТИЧНИХ КОНЦЕПТІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

2.1 Мовні особливості об'єктивації концепту *HAPPINESS* / ЩАСТЯ

Концепти ЩАСТЯ, СВОБОДА, ЛЮБОВ, ДОБРО та ЗЛО належать до універсальних та базових концептів, оскільки вони представлені в усіх культурах і мовах світу та пов'язані з духовним світом людини. Однак у кожного етносу є свої особливості репрезентації цих концептів, тому що мовна картина світу є відображенням реальності у свідомості людини крізь призму мовних та культурно-національних особливостей. У нашому дослідженні ми пропонуємо наступний алгоритм аналізу мовної об'єктивації концептів:

- 1) аналіз комплексу позамовних факторів;
- 2) вибір адекватного імені концепту (за І. Голубовською [Голубовська 2004]);
- 3) аналіз трьох рівнів об'єктивації (за А. М. Приходько [Приходько 2008]):
 - а) лексична об'єктивація;
 - б) синтаксична об'єктивація;
 - в) фразеологічна об'єктивація (за З. Д. Поповою та Й. А. Стерніним [Попова, Стернін 2001]):
 - фразеологізми, що включають ім'я концепту;
 - паремії;
 - фразеологізми, смисли яких інтерпретуються як відображення когнітивної ознаки концепту;
 - метафоричні номінації;
 - сталі порівняння з ключовим словом.

Концепт *HAPPINESS* / ЩАСТЯ нерозривно пов'язаний з базовими людськими емоціями, які є універсальними для цілого ряду культур. Незважаючи на те, що щастя є універсальною, базовою і зрозумілою емоцією для представників багатьох народів, це поняття все ж є неоднозначним. З одного боку, говорячи про щастя, ми перш за все, розуміємо його як почуття, стан душі. З іншого боку, якщо запитати у людини що таке щастя на конкретних прикладах, скоріш за все одним з прикладів будуть матеріальні блага, щось, що можна звести до конкретного, реального об'єкту.

Крім загальноприйнятих рис та асоціацій, в кожній людині є власне визначення щастя, на яке мають сильний вплив в тому числі і національно-специфічні фактори. З цього виходить, що екстралінгвальні фактори формування та сприйняття концепту *HAPPINESS* / ЩАСТЯ слід поділити на три групи: індивідуальні, національні та загальнолюдські. Оскільки ми не можемо проаналізувати індивідуальне розуміння поняття щастя кожної людини, зосередимось на національних та загальнолюдських екстралінгвістичних факторах формування цього концепту.

Загальнолюдські уявлення про щастя відображенні у філософському словнику, де "щастя" розуміється як «категорія моральної свідомості, що позначає стан повного і тривалого вдоволення від життя загалом». За філософською енциклопедією, щастя – це «почуття повноти буття, пов'язане з самоіснуванням» [Философский энциклопедический словарь 1983, с. 175].

Для аналізу національних позамовних факторів розвитку концепту *HAPPINESS* / ЩАСТЯ звернемося до тлумачного та етимологічного словників. Оксфордський словник надає наступні визначення поняття «щастя»:

- 1) *good fortune, prosperity* («щастя, процвітання»);
- 2) *a state of well-being and contentment, joy* («стан добробуту і задоволеності, радості»);
- 3) *a pleasurable or satisfying experience* («задоволення»);
- 4) *felicity, aptness* («щастя, сприйнятливість»).

Іменник *happiness* за етимологічними даними утворився від прикметника *happy*. Лексема *happy* виникла у XIV столітті, і мала значення "*lucky, favored by fortune, being in advantageous circumstances, prosperous*" – «удачливий; той, хто перебуває у вигідних умовах, привілейований». В свою чергу слово *happy* походить від лексеми *happ* зі значенням "*chance, good luck*" – «шанс, вдача, фортуна». Лише починаючи з 1520-х років значення змінюється на "*greatly pleased*" – «дуже задоволений». Таким чином, за результатом аналізу концепт ЩАСТЯ осмислюється через концепт УДАЧА, що вказує на те, що щастя етимологічно розумілось як удача, везіння. Щастя у свідомості мовців це подарунок вищих сил, оскільки концепт ЩАСТЯ корелює з концептом ФОРТУНА.

Отже, щастя розуміється як успіх у якійсь справі, удача, опанування здібностями, які необхідні, задоволення та приємний досвід. Це вказує нам на тісний зв'язок між історією та мовою, адже заглибившись в історію ми можемо зрозуміти, що перш за все щасливою вважалася людина, яка мала необхідні здібності, її присутність була доречною і вона була удачливою в битвах, війнах, змаганнях. Лише пізніше через заглиблення у внутрішній світ людини та урізноманітнення її емоцій та життєвого досвіду актуалізувалися такі риси, як «приємний досвід» та «задоволення».

Щодо мовного вираження, то керуючись алгоритмом, запропонованим І. Голубовською [Голубовська 2004, с. 111], ми обрали лексему *happiness* іменем концепту, тому що:

- 1) лексема є домінантною у синонімічному ряді: *happiness, gladness, felicity, contentment, beatitude, blessedness, bliss, blissfulness, joy* [Cambridge Dictionary Online; Collins Online Dictionary; Lingvo Online Dictionary];
- 2) лексема демонструє високу частотність уживання: згідно з "Merriam-Webster Dictionary" вона входить у ТОП-1% найвикористовуваніших слів [Merriam-Webster Dictionary];
- 3) опрацьованість у лінгвістичних словниках широкого спектру: лексему *happiness* відображена у "Merriam-Webster Dictionary", "Cambridge

Dictionary”, “Oxford English Dictionary”;

4) словотвірна активність: *happy* («щасливий»), *happily* («щасливо»), *unhappiness* («нещастя»), *unhappy* («нещасливий»), *unhappily* («нещасливо»), *misery* («нещастя»);

5) репрезентованість у пареміологічних структурах: виділено 13 паремій, характеристику яких подано у фразеологічній об'єктивації;

б) аксіологічна маркованість.

Однак, концепт *HAPPINESS* / ЩАСТЯ може вербалізуватися рядом інших лексем. До основних субстантивних вербалізаторів *HAPPINESS* / ЩАСТЯ, належать лексеми *gladness*, *felicity*, *contentment*. Шляхом лексикографічного аналізу було виявлено наступні значення ключових вербалізаторів [Oxford Dictionary Online] (див. Таблиця 2.1):

Таблиця 2.1

Значення вербалізаторів концепту *HAPPINESS* / ЩАСТЯ

<i>gladness</i>	<p>1) <i>having a cheerful or happy disposition</i> («маючи веселий або щасливий настрій»);</p> <p>2) <i>pleasure, joy, or delight</i> («задоволення, радість або захоплення»).</p>
<i>felicity</i>	<p>1) <i>intense happiness</i> («велике щастя»);</p> <p>2) <i>the ability to find appropriate expression for one's thoughts</i> («здатність знайти прийнятне вираження своїх думок»);</p> <p>3) <i>the quality or state of being happy</i> («якість або стан особливого щастя»);</p> <p>4) <i>something that causes happiness</i> («те, що викликає щастя»);</p> <p>5) <i>a pleasing manner especially in art or language</i> («приємний тон, особливо в мистецтві або мові»);</p> <p>6) <i>an apt expression</i> («вдалий вираз»).</p>

Продовження Таблиці 2.1

<i>contentment</i>	<p>1) <i>a state of happiness and satisfaction</i> («стан щастя і задоволення»);</p> <p>2) <i>state of being contented</i> («стан задоволеності»);</p> <p>3) <i>something that contents</i> («те, що приносить задоволення»).</p>
--------------------	---

Так, зокрема, значення лексичної одиниці *gladness* виражають наступні когнітивні диференційні ознаки концепту *HAPPINESS* / ЩАСТЯ: «веселий настрій», «захоплення»; лексема *felicity* — «велике / особливе щастя», «належне вираження думок»; лексема *contentment* — «задоволення». Усі перераховані диференційні знаки є найбільш актуальними та закріпленими у змісті концепту *HAPPINESS* / ЩАСТЯ, адже вони виражені ключовими вербалізаторами, а отже є ядром його номінативного поля.

Класифікаційні ознаки концепту, на відміну від диференційних, є більш стабільними та майже не змінюються впродовж історичного розвитку суспільства. Для виділення класифікаційних ознак концепту проведемо аналіз етимонів ядерних вербалізаторів, що дозволить зрозуміти внутрішню мотивацію диференційних ознак і їх взаємозв'язок.

Іменник *felicity* є запозиченням з давньофранцузької *felicite*, яке своєю чергою походить від латинських слів *felix* (“lucky”), *felicitas* (“luck”) — «удачливий, вдача». Етимон цього слова зустрічаємо у вигляді протоіндоєвропейського кореня **dhe(i)*, що мав значення „to suckle, produce, yield“ — „смоктати материнське молоко, виготовляти, давати врожай. З XVI ст. поширюється значення “skillful adroitness, admirable propriety” — «майстерність, прекрасна власність». Лексикографічні дані засвідчують, що зміни у значенні лексеми були пов’язані зі змінами в історичному контексті епохи. Якщо спочатку поняття щастя було пов’язане зі здатністю дитини смоктати материнське молоко, а отже рости здоровою і сильною, а також зі здатністю давати врожай, що був гарантією ситого життя у наступному році, то у XVI столітті, яке було часом Великих географічних відкриттів та

розвитком мануфактурного виробництва, ресурсом, гарантом щастя стає винахідливість, майстерність, приватна власність.

Слово *contentment* походить від лексеми *content*, що означає "*bounded in one's desires*", "*having no more desires*" – «такий, що більше не має бажань; що має все, що бажає» або "*satisfactory payment (of a debt)*" – «достатня (повна) сплата (боргу)». Наприкінці XVI ст. розвивається сема "*That happiness which consists in being satisfied with present conditions*" – «щастя, яке викликане задоволеністю від стану у цей момент». Беручи до уваги етимологію аналізованої лексеми, можна зробити висновок, що англійськомовний концепт ЩАСТЯ у внутрішній формі ґрунтується на задоволенні від сплати боргів, а також відсутністю бажань. Останнє перекликається з буддійською ідеєю нірвани та Християнською концепцією позбавлення від страстей.

Іменник *gladness* утворився від слова *glad*, яке походить зі староанглійського *glæd* ("*bright, shining, joyous*" – «яскравий, блискучий, радісний»), що пов'язане з протогерманською лексемою **gladaz* ("*shiny; radiant; happy*" – «блискучий; променистий; щасливий»), яка своєю чергою походить від протоіндоєвропейського кореня **ghel* – "*to shine*" – «сяяти». Отже, внутрішня форма цієї лексеми включає сему «осяяний від щастя», «що випромінює радість». Етимологічна риса «випромінювати» відійшла на задній план у сучасній семантиці аналізованої лексичної одиниці, яка на синхронному мовному зрізі має значення «задоволений» [Online Etymology Dictionary]:

Етимологічний аналіз ядерних вербалізаторів концепту ЩАСТЯ дозволяє наголосити на тому, що лексична об'єктивація даного концепту повністю виражає його когнітивний зміст. Когнітивний зміст концепту *HAPPINESS* / ЩАСТЯ має таку образну основу як «дарунок богів або долі», «молоко матері», «сільськогосподарський врожай», «сплата або відсутність боргів», «відсутність бажань як вдоволеність поточним станом речей», «випромінювання радості». Всі вищеперераховані риси можна віднести до

диференційних ознак, що конституують когнітивний образ концепту. Це дозволяє зробити висновок, що концепт ЩАСТЯ на ментальному рівні нерозривно пов'язаний із вдачею та фортуною, що може бути пояснене релігійністю людей (а саме многобожжям, з наявними у цій системі богами-покровителями вдачі), вірою людей у містику. Після XIV ст. концепт ЩАСТЯ набув когнітивних рис, які вказували на його зв'язок із матеріальними благами, що пояснюється зміною аксіологічної парадигми суспільства. У порівнянні з сучасними лексемами-вербалізаторами, ми бачимо суттєві відмінності, це спричинено тим, що етимологічно концепт вербалізувався з акцентом на причину щастя (дарунок богів або долі», «молоко матері», «сільськогосподарський врожай», «сплата або відсутність боргів»), згодом причини щастя змінились, і концепт почав актуалізуватися з акцентом на наслідок – «відчуття щастя».

Згідно з працями З. Д. Попової, А. М. Приходько, А. В. Рудакової та Л. О. Фурс концепти також вербалізуються на синтаксичному рівні, а саме за допомогою створення нових словосполучень [Попова 2009; Приходько 2008; Рудакова 2004; Фурс 2004]. Концепт *HAPPINESS* / ЩАСТЯ в англійській мові також вербалізується синтаксично. Так, наприклад, ми можемо виділити серед них наступні тематичні групи:

1) словосполучення, що виступають на позначення стану задоволеності, стану щастя: *fat and happy* («задоволений»); *slap-happy* («запаморочливо щасливий, безтурботний чи неважний»);

– словосполучення, що виступають на позначення чогось, що стало причиною щастя: *the happy event* («народження дитини»); *happy pills* («найчастіше транквілізатори та антидепресанти»); *happy accident* («помилка або незапланована подія, що призводить до сприятливого результату або приємного сюрпризу»);

2) словосполучення, що виступають на позначення періоду, часу, коли людина відчувала себе щасливою, задоволеною: *happy days* («проміжок часу, який є приємним або щасливим»); *happy hour* («час доби, як правило,

починається близько 17:00, коли багато барів та ресторанів пропонують спеціальні страви та напої, щоб заманити більше клієнтів, які цим, звісно, задоволені»).

Здійснений аналіз значень поданих вище словосполучень, дає змогу дійти висновку, що синтаксична об'єктивація концепту *HAPPINESS* / ЩАСТЯ використовується набагато рідше і, загалом тоді, коли є необхідність виразити ідею, для якої ще немає однослівного позначення, іншими словами для якої наразі неможливо використати лексичний спосіб об'єктивації. Синтаксична об'єктивація концепту *HAPPINESS* / ЩАСТЯ виражає таку його найважливішу диференційну ознаку, як: задоволення, а також містить причинно-наслідковий (причина щастя) та темпоральний (період, час, коли людина відчувала себе щасливою, задоволеною) аспекти.

Фразеологічна об'єктивація є найяскравішим проявом національно-специфічного сприйняття та вираження концепту, адже саме фразеологізми є частиною фольклору та прямим відображенням народних традицій, етичних норм, національного світорозуміння. У рамках класифікації З. Д. Попової та Й. А. Стерніна можемо виділити наступні групи фразеологічних вербалізаторів концепту *HAPPINESS* / ЩАСТЯ: ті, що включають ім'я концепту, смисли яких інтерпретуються як відображення когнітивної ознаки концепту; метафоричні номінації та паремії.

Фразеологічні вербалізатори концепту *HAPPINESS* / ЩАСТЯ першої групи включають не іменник-ім'я концепту *HAPPINESS*, а його ад'єктивну форму *HAPPY*: *happy camper* («хтось дуже задоволений»), *happy-go-lucky* («людина, яка зазвичай нічого не планує, не хвилюється і відчувається щасливою»).

Вербалізатори, смисли яких інтерпретуються як відображення когнітивної ознаки концепту виражають наступні ознаки:

1. «Задоволення, задоволений вигляд»: *bursting with joy* («бути настільки радісним і щасливим, що ти ладен вибухнути»); *grin like a Cheshire cat* («усміхатися, як Чеширський кіт, мати велику посмішку на обличчі та

бути дуже задоволеним собою або тим, що ви знаєте чи дізналися»); *grinning from ear to ear* («широко посміхатися»); *full of the joys of spring* («сповнений радощів, захвату, енергії»); *with bells on* («чекати на щось із радістю і захопленням»); *tickled pink* («бути дуже задоволеним чимось»).

2. «Дуже приємний досвід, робити щось приємне»: *have a ball* («мати дуже приємний досвід»); *have a whale of a time* («мати дуже приємний досвід»); *have the time of your life* («мати дуже захопливий та приємний досвід»); *feast your eyes on* («з великим задоволенням дивитись на когось або щось»); *more fun than a barrel of monkeys* («дуже вдалий час; приємний випадок»).

До метафоричних номінацій можемо віднести наступні: *in seventh heaven* («бути надзвичайно щасливим, блаженним або в стані екстазу; бути повністю задоволеним»); *on cloud nine* («будь надзвичайно щасливим і повним блаженства»); *on top of the world* («почуватись чудово, бути дуже щасливим, бути в захваті»); *over the moon* («бути в захваті, дуже щасливим і задоволеним»); *walking on air* («бути радісним, щасливим»).

Також можемо виділити сталі порівняння з ключовим словом: *happy as a clam* («дуже щасливий»); *happy as a lark* («бути дуже щасливим, схвилюваним, захопленим»); *happy as a pig in mud / muck / clover* («бути в захваті від своїх обставин або того, що ти робиш»); *happy as a sandboy* («надзвичайно щасливий, ідеально задоволений ситуацією»); *happy as the day is long* («щасливий та задоволений обставинами чи чимось, що ти робиш»); *like a dog with two tails* («дуже радий; у захваті»).

У своїх працях З. Д. Попова та Й. А. Стернін також вказують паремії як один із видів фразеологічної об'єктивації. В англійському паремійному фонді можна виділити тематичні групи, що окреслюють щастя:

1. «Щастя швидкоплинне та крихке»: *Happiness and glass break easily* («Щастя як і скло легко розбиваються»). *Happiness flies away from those who want it most* («Щастя полишає тих, хто його найбільше хоче»). *Happiness is like crystal – when it shines the most, it soon cracks* («Щастя схоже

на кришталі – коли воно блищить найбільше, воно незабаром тріскається»).

2. «Пошук щастя»: *The best way to find happiness is not to search for it* («Найкращий спосіб знайти щастя – не шукати його»). *Real happiness is found not in doing the things you like to do, but in liking the things you have to do* («Справжнє щастя полягає не в тому, щоб робити те, що ти любиш робити, а в тому, щоб вподобати те, що ти повинен робити»).

3. «Щастя завжди пов'язує тебе з іншими людьми»: *True happiness consists in making others happy* («Справжнє щастя полягає у тому, щоб зробити інших щасливими»). *Happiness multiplies as we divide it with others* («Щастя примножується, коли ми ділимо його з іншими»). *Happiness is not perfected until it is shared* («Щастя не ідеальне, поки їм не ділишся»).

4. «Щасливий той, в кого є почуття міри та терпінням»: *Patience attracts happiness; it brings near that which is far* («Терпіння приваблює щастя; воно наближає те, що далеко»). *Happiness can grow from only a little contentment* («Щастя може вирости лише з невеликого задоволення»). *When ambition ends, happiness begins* («Коли амбіції закінчуються, починається щастя»). *Happiness is a place between too little and too much* («Щастя – це місце між занадто малим і занадто великим»). *One who knows the limit knows true happiness* («Той, хто знає межу, знає справжнє щастя»).

Отримані результати свідчать про те, що фразеологічна вербалізація є своєрідним віддзеркаленням всіх культурних уявлень певного народу, адже фразеологізми є фольклорними одиницями, що несуть в собі світогляд, традиції та самосвідомість народу. Проаналізовані фразеологічні вербалізатори щастя дають нам змогу побачити які аспекти сприйняття щастя були найбільш актуалізовані: пошук щастя, стан душі, мати приємний досвід. Аналіз фразеологічних вербалізаторів також дає нам змогу зробити висновок, що щастя у національній свідомості є відчуттям тотального задоволення, якого складного досягнути та дуже легко втратити.

Концепт *HAPPINESS* / ЩАСТЯ є одним з базових універсальних концептів, що представлені в більшості мовах та культурах. При цьому аналіз

цього концепту слід починати з дослідження загальнолюдських, національних та індивідуальних позамовних факторів впливу на його розвиток. Як лінгвістів, нас більше цікавить саме національні екстралінгвальні фактори: культура, світогляд, традиції народу, в мові якого об'єктивізувався даний концепт, а також інтерпретація цих факторів засобами мови. Концепт *HAPPINESS* / ЩАСТЯ об'єктивується на трьох мовних рівнях: лексичному, синтаксичному та фразеологічному. Лексеми-репрезентанти та словосполучення повністю передають диференційні та класифікаційні ознаки аналізованого концепту. Фразеологічні вербалізатори передають тісний зв'язок мови та культури, а також дають змогу проаналізувати сприйняття цього концепту у свідомості народу.

2.2 Мовні особливості об'єктивації концепту *FREEDOM* / СВОБОДА

Концепт *FREEDOM* / СВОБОДА є одним з універсальних психолінгвістичних і лінгвокультурних одиниць світової концептосистеми та являє собою велику цінність для кожного етносу [Василенко, Семенишин 2016, с. 116]. Згідно з філософським словником *свобода* визначається як усвідомлення можливих меж людської поведінки, які залежать від конкретної ситуації людського існування (індивідуального і суспільного) і в цьому плані є усвідомленням необхідності [Філософський енциклопедичний словник 2002, с. 570]. Свобода досі залишається нечітко визначеним поняттям, через те, що становить взаємодію духовних (свідомих і несвідомих) і природних (тілесно-біологічних) чинників, складних для аналізу.

Концепт СВОБОДА може аналізуватися з точки загальнолюдського розвитку, адже свобода є дотичним поняттям майже до кожної сфери людської діяльності. Поняття *свобода* може розглядатися у її фізичному,

політичному, духовому аспекті, тощо. Таким чином на розвиток та сприйняття цього концепту сильний вплив чинили екстралінгвальні фактори й національного характеру. Так, наприклад історія рабства, війни, революції формували поняття політичної та фізичної свободи. Боротьба за свої права та свободи, феміністський рух, боротьба з расизмом, сексизмом, гомофобією та трансфобією дали поштовх для розвитку поняття духовної та особистої свобод, сформували цілий ряд дотичних концептів. Не менш цікавим на наш погляд також є те, що концепт СВОБОДА може розглядатися через свої атрибутивні ознаки, а саме: вибір і відповідальність, що зумовлює вже особистий підхід до розуміння цього концепту. Тобто кожна людина сама встановлює межі своєї відповідальності та робить певний вибір.

Для аналізу національно маркованих позамовних факторів розвитку концепту *FREEDOM* / СВОБОДА звернемося до тлумачних та етимологічних словників. Оксфордський словник надає наступні визначення поняття «щастя» [Oxford Dictionary Online]:

1) *the right to live in the way you want, say what you think, and make your own decisions without being controlled by anyone else* («право жити так, як хочеш, говорити, що ти думаєш, і робити свої рішення, не контролюючи нікого іншого»);

2) *a situation in which someone is no longer a prisoner* («ситуація, коли хтось більше не є в'язнем»);

3) *the power or right to act, speak, or think as one wants* («влада чи право діяти, говорити або думати, як хочеться»);

4) *absence of subjection to foreign domination or despotic government* («відсутність підпорядкування іноземному пануванню або деспотичному правлінню»);

5) *the power of self-determination attributed to the will; the quality of being independent of fate or necessity* («сила самовизначення, приписана волі; якість незалежності від долі чи необхідності»);

6) *the state of not being imprisoned or enslaved* («стан ув'язнення або

поневолення»);

7) *the state of being unrestricted and able to move easily* («стан необмеженості та здатності легко рухатися»);

8) *familiarity or openness in speech or behavior* («знайомство або відкритість мови або поведінки»).

Лексема *freedom* походить від староанглійського слова *freodom* "power of self-determination, state of free will; emancipation from slavery, deliverance" – «право на самовизначення, стан вільної волі; звільнення від рабства, звільнення». Корінь *free* зі значенням "exemption from arbitrary or despotic control, civil liberty" – «звільнення від свавільного або деспотичного контролю, громадянська свобода» датується XIV ст. У XVI ст. виникає значення "possession of particular privileges" – «володіння певними привілеями». У XIX–XX ст. Ця лексема вступає у колокаційні зв'язки як, наприклад, "*freedom fighter*" – «борець за свободу», "*freedom-loving*" – «свободолюбство», що відображають історичний контекст епохи, а саме події на Кубі – Кубинська революція 1953–1959 років.

Скасування рабства в Англії відбулося у 1833 році, і ця подія вплинула на особливості об'єктивації концепту *FREEDOM* в англійськомовній концептосфері. Лексема *freedom* спочатку мала значення «звільнення від рабства», як запоруки фізичної та духовної свободи людини. З появою численних законів направлених проти бідноти в Англії, а саме прийняття статуту, згідно з яким працездатні бідняки та волоцюги направлялися до в'язниць, лексема *freedom* набула більш актуального для того часу значення – "*civil liberty, exemption from arbitrary or despotic control*" – «політична свобода, перебування поза чиймось деспотичним контролем».

Лексема *freedom* найповніше та найточніше передає зміст концепту СВОБОДА. Керуючись алгоритмом, запропонованим І. Голубовською [Голубовська 2004, с. 111], ми також обрали лексему *freedom* іменем концепту, тому що:

1) лексема є домінантною у синонімічному ряді: *autonomy*,

independence, liberty, self-determination, self-governance, self-government, sovereignty [Cambridge Dictionary Online; Collins Online Dictionary; Lingvo Online Dictionary];

2) лексема демонструє високу частотність уживання: згідно з “Merriam-Webster Dictionary” вона входить у ТОП-1% найвикористовуваніших слів [Merriam-Webster Dictionary];

3) опрацьованість у лінгвістичних словниках широкого спектру: лексему *freedom* відображена у “Merriam-Webster Dictionary”, “Cambridge Dictionary”, “Oxford English Dictionary”;

4) словотвірна активність: *free* («вільний»), *freely* («вільно»);

5) репрезентованість у пареміологічних структурах: виділено 12 паремій, характеристику яких подано у фразеологічній об'єктивації;

6) аксіологічна маркованість.

Тим не менш концепт *FREEDOM* / СВОБОДА може вербалізуватися й рядом інших лексем. До іменників належить слово-репрезентант концепту (*freedom*) та його синоніми. Серед них виділяємо іменники, які мають власне англійське походження *freedom* («самостійність»), *leeway* («свобода дій»), *room* («вільний простір для дій та думок») *cheek* («поводити себе вільно, нахабно»). Очевидним є те, що англійські субстантиви актуалізують концепт СВОБОДА через особисту свободу, свободу дій та думок.

Субстантиви, які походять з французької виражають свободу через поняття незалежності (*sovereignty* – «суверенітет», *independence* – «автономія»). Іменники, які походять з латини передають значення свободи внаслідок звільнення (*extrication* – «вивільнення», *separation* – «відділення», *immunity* – «недоторканість», *exclusion* – «виключення, вигнання», *latitude* – «самостійність», *informality* – «відсутність, звільнення від формальностей»).

Іменники грецького походження мають доволі різнопланові значення (*amnesty* – «амністія» або «помилування», *autonomy* – «незалежність», *democracy* – «демократія», *scope* – «свобода дій») [Oxford Dictionary Online].

Лексема *liberty* є другим основним субстантивним вербалізатором концепту *FREEDOM* / СВОБОДА тож розглянемо його детальніше. Шляхом лексикографічного аналізу було виявлено наступні її значення [Oxford Dictionary Online]:

- 1) *the freedom to live, work, and travel as you want to* («свободу жити, працювати і подорожувати так, як ви цього хочете»);
- 2) *the state of being free within society from oppressive restrictions imposed by authority on one's way of life, behaviour, or political views* («стан волі всередині суспільства від репресивних обмежень, накладених владою на свій спосіб життя, поведінку або політичні погляди»);
- 3) *the state of not being imprisoned or enslaved* («стан перебування не під вартою»);
- 4) *the power or scope to act as one pleases* («влада або сфера дії, що діє як завгодно»);
- 5) *a person's freedom from control by fate or necessity* («свобода людини від контролю долі чи необхідності»);
- 6) *shore leave granted to a sailor* («відпустка на берег, надана матросу»);
- 7) *a presumptuous remark or action* («самовпевнене зауваження або дія»).

Так, зокрема, значення лексичної одиниці *freedom* виражають наступні когнітивні диференційні ознаки: «свобода волевиявлення», «фізична свобода». А лексема *liberty* несе в собі такі диференційні ознаки, як «свобода від контролю», «фізична свобода». Усі перераховані диференційні знаки є найбільш актуальними і закріпленими у змісті концепту *FREEDOM* / СВОБОДА, адже вони виражені ключовими вербалізаторами, а отже є ядром його номінативного поля. Класифікаційні, а відповідно і більш сталі, ознаки концепту, розглянемо через призму етимонів ядерних вербалізаторів [Online Etymology Dictionary].

Лексема-репрезентант концепту СВОБОДА – *liberty* виникає одночасно

з вербалізатором *freedom*, і має значення "*free choice, freedom to do as one chooses*" – «вільний вибір, свобода вибору дій» та "*freedom from the bondage of sin*" – «свобода від гріха». Лексема *liberty* походить від старофранцузького слова *liberté*, етимологом якого є латинський іменник *libertatem* "*civil or political freedom*" – «громадянська або політична свобода». З кінця XV ст. лексема набуває значення "*state of being free from arbitrary, despotic, or autocratic rule or control*" – «стан свободи від свавільного, деспотичного або самодержавного правління або контролю». Отже, семантика лексеми *liberty* схожа на семантику слова *freedom* і в основі її інтенціоналу покладене значення «стан свободи від свавільного, деспотичного контролю». Оскільки функцію на позначення цього поняття вже виконувала власне англійська лексема *freedom*, запозичення *liberty* набуло додаткового значення «свобода вибору дій», «свобода від гріха», що репрезентувало не політичний, а духовний, церковний аспект тогочасного життя.

Етимологічний аналіз ядерних вербалізаторів концепту СВОБОДА дозволяє наголосити на тому, що когнітивний зміст аналізованого концепту є відображенням екстралінгвальної ситуації, зокрема скасування рабства, боротьби за політичну та громадянську свободу, свободу від гріха, свободу вибору дій. Всі вищеперераховані риси можна віднести до диференційних ознак, що конституюють когнітивний образ концепту. Це дозволяє зробити висновок, що ранні значення лексем *freedom* та *liberty* мають зв'язки з явищем рабства та релігійною тематикою, що були історичними домінантами у часи появи цих лексем, але згодом значення набувають більш політичної спрямованості, що було спричинено розвитком політичного устрою країн.

Окрім іменників до номінативного поля концепту СВОБОДА відносяться також дієслівні та прикметникові одиниці. Власне англійські дієслова мають значення фізичного вивільнення (*to set free* – «звільнити, розв'язати», *to empty* – «звільнити людей, висипати, виливати», *to unclutch* – «розжимати», *to free* – «відв'язувати, випускати на свободу»). Вони найчастіше актуалізують дію, направлену на звільнення від чогось (пут,

кандалів). Дієслова французького походження, наприклад, *to enfranchise* виражають вивільнення від певних абстрактних понять: неволі, виплат або судових обов'язків, *easy* – «вільний від обтяження, зусиль», *vacant* – «не зайнятий»). Дієслівні одиниці, які мають латинське походження, вербалізують свободу в економічному або юридичному її аспекті (*to emancipate* – «звільняти від опіки, звільняти з неволі», *to exempt* – «вилучати», *to dismiss* – «звільняти від обов'язків або неволі», *to absolve* – «звільняти від відповідальності або покарання», *to remit* – «прощати, знімати штраф»). Норвезьке дієслово *loose* має значення свободи від відповідальності або кріплення, упакування [Oxford Dictionary Online].

Серед прикметникових одиниць номінативного поля концепту СВОБОДА можна виділити такі, що є власне англійськими (*free* – «незайнятий, відкритий, позбавлений чого-небудь», *spare* – «додатковий, запасний», *net* – «без домішок», *frank* – «відкритий, відвертий»). Вони виражають свободу як стан відкритості.

Отже, можна зробити висновок, що концепт СВОБОДА є комплексним ментальним утворенням, яке характерне не лише для англосмовної, але й для світової концептосфери. Його лексична об'єктивація включає іменні, дієслівні та прикметникові одиниці, які мають різне походження та яким властива різна внутрішня форма, що вказує на той факт, що аналізований концепт має дещо різну ментальну репрезентацію в різних лінгвокультурах. При цьому в англійськомовній концептосфері концепт СВОБОДА лексично об'єктивується в значенні: «свобода волевиявлення», «фізична свобода», «свобода від контролю».

Синтаксична об'єктивація концепту *FREEDOM* / СВОБОДА також є об'єктом сучасних досліджень [Хижняк 2000; Урысон 2004]. Словосполучення, що об'єктивують цей концепт можна поділити на наступні тематичні групи:

1. Свобода як право людини:
 - а) загальнолюдські права людини: *freedom from oppression*

(«свобода від пригнічення»); *freedom from slavery* («свобода від рабства»); *freedom of religion* («свобода віросповідання»); *freedom of action* («свобода дії»); *freedom of assembly* («свобода зібрань»); *freedom of choice* («свобода вибору»); *freedom of petition* («право подавати петиції»); *freedom of press* («свобода друку»); *freedom of speech* («свобода слова»); *freedom of thoughts* («свобода думок»); *freedom from torture* («свобода від катувань»); *freedom from unlawful imprisonment* («свобода від тюремного ув'язнення»); *freedom from oppression* («свобода від утисків»); *freedom from persecution* («свободу від переслідування»);

б) спеціальне право: *freedom of navigation* («свобода судноплавства»); *freedom of overflight* («свобода прольоту»); *freedom of passage* («свобода проходу»); *freedom of the air* («свобода повітряного простору»); *freedom of transit* – («свобода транзитного пересування»); *freedom from external control* («свобода від зовнішнього контролю»); *freedom of traveling* («свобода подорожей»).

2. Фізична та духовна свобода: *freedom from fear / hunger / pain* («позбавлення від страху / голоду / болю»); *freedom of movement* («свобода руху»); *freedom of passage* («свобода проходу»); *freedom from power* («свобода від рабства»); *freedom of creation* («свобода творчості»); *freedom of the individual* («свобода особистості»).

3. Свобода у зв'язку з іншими цінностями: *freedom of equality* («свобода рівності»); *freedom of justice* («свобода справедливості»); *freedom of understanding* («свобода розуміння»); *freedom of peace* («свобода миру»); *freedom for love* («свобода любові»); *freedom of pride* («свобода гордості»); *freedom of responsibility* («свобода відповідальності»); *freedom of safety* («свобода безпеки»); *freedom of happiness* («свобода щастя»); *freedom of independence* («свобода незалежності»).

Здійснений аналіз значень поданих вище словосполучень, дає змогу дійти висновку, що синтаксична об'єктивація концепту *FREEDOM* / СВОБОДА використовується так само часто як і лексична. Синтаксична

об'єктивація аналізованого концепту має більш конкретизуючий характер та переміщує акцент з фізичної свободи на юридичну, хоча ми все ще можемо бачити зв'язок «фізична – юридична свобода» (*freedom from persecution, freedom from torture*) та «духовна – юридична свобода» (*freedom of religion, freedom of thoughts*). Отже, ми можемо стверджувати, що синтаксична об'єктивація концепту *FREEDOM* / СВОБОДА більше використовуються у юридичному контексті, саме тому вона не могла бути замінена лексичною і розвинулась у широку систему словосполучень.

Концепт *FREEDOM* / СВОБОДА не є яскраво фразеологічно вербалізованим. Розглядаючи фразеологічну вербалізацію цього концепту у межах класифікації З. Д. Попової та Й. А. Стерніна [Попова, Стернін 2001] можемо виділити паремії. В англійському паремійному фонді можна виділити тематичні групи, що окреслюють свободу:

1. Цінність свободи: *Freedom and health, who has them is rich and doesn't know it* («Свобода і здоров'я, хто їх має, той багатий і не знає цього»). *It's better to eat a mushroom in freedom than to eat meat in slavery* («Краще їсти гриб на волі, ніж їсти м'ясо в рабство»).

2. Ціна свободи: *Who receives a gift sells his liberty* («Хто отримує подарунок, той продає свою свободу»). *Liberty is dearer than gold* («Свобода дорожча за золото»). *He who accepts the gift loses his liberty* («Той, хто приймає дар, втрачає свободу»). *To receive a favor is to sell one's liberty* («Отримати послугу – це продати свободу»).

3. Боротьба за свободу: *Freedom is never given but taken* («Свобода ніколи не дається, а береться»). *We have to fight for our freedom as long as it takes, and we shall not mind the death following our struggle for independence* («Нам потрібно боротися за свою свободу, скільки це потрібно, і ми не будемо заперечувати смерть після нашої боротьби за незалежність»). *To place yourself under an obligation is to sell your liberty* («Покласти на себе зобов'язання – це продати свободу»). *Liberty has no price* («Свобода не має ціни»).

Слід також зазначити, що фразеологічна об'єктивація відображає появу у ментальному просторі пари або діади: СВОБОДА–УВ'ЯЗНЕННЯ:

–*A country without freedom is like a prisoner with shackled hands* («Країна без свободи схожа на в'язня з кайданами»).

–*The narrower the cage, the sweeter the liberty* («Чим вужча клітка, тим солодша свобода»).

Як бачимо, концепт *FREEDOM* / СВОБОДА загалом вербалізується на фразеологічному рівні за рахунок паремій. Фразеологічна об'єктивізація цього концепту виступає на підтвердження його кореляції з такими концептами як УВ'ЯЗНЕННЯ та БОРОТЬБА. Оскільки фразеологічна об'єктивізація є найближчою до національної самосвідомості та світосприйняття, можемо зробити висновок, що концепт *FREEDOM* / СВОБОДА актуалізувався у свідомості народу як дуже цінна та майже недосяжна можливість бути незалежним, за яку неодмінно треба було боротися.

Концепт *FREEDOM* / СВОБОДА є одним з базових універсальних концептів, що представлені в більшості мовах та культурах. Загалом *свобода* трактується як усвідомлення можливих меж людської поведінки, які залежать від конкретної ситуації людського існування. Саме ця конкретна ситуація і робить цей концепт найбільш залежним від екстралінгвістичних факторів. До них належать: боротьба народу за свої права та свободи, феміністський рух, боротьба з расизмом, сексизмом, гомофобією та трансфобією, релігійні та політичні сутички.

При цьому аналіз цього концепту слід починати з дослідження імені-репрезентанту *freedom*, що виражає його головні когнітивні диференційні ознаки: «свобода волевиявлення», «фізична свобода». Лексична об'єктивація цього концепту включає іменні, дієслівні та прикметникові одиниці, які репрезентують концепт СВОБОДА в значенні: «свобода волевиявлення», «фізична свобода», «свобода від контролю». Синтаксична об'єктивація має більш конкретизуючий характер та переміщує акцент з фізичної та духовної

свободи на юридичну, при цьому зберігаючи їх зв'язок. Фразеологічна об'єктивація є найменш актуалізованою для концепту, при цьому вона виступає на підтвердження його кореляції з іншими концептами та є найбільш національно забарвленою.

2.3 Мовні особливості об'єктивації концепту *LOVE* / КОХАННЯ

Наступним етичним концептом є КОХАННЯ. Кохання як феномен розглядається в рамках декількох наук, серед яких: філософія, етика, естетика, релігієзнавство, література, мистецтвознавство, психологія, соціологія. Саме поняття «кохання» викликає в науковому колі чимало дискусій. Так, наприклад, суперечливим є різниця понять «любов» та «кохання». Загальноприйнятим вважається, що *любов* – це високе почуття, духовна близькість, а кохання – це лише прояв любові, фізичних потяг, пристрась. У нашій роботі ми використовуємо термін «кохання» на позначення цього феномену в усіх його аспектах.

Згідно з науковими працями Воркачева С. Г. Кохання є вищою духовною цінністю, які втілюють для людини моральний ідеал, прагнення якого утворює моральне виправдання її життю [Воркачев 2003, с. 45]. Це визначення можна вважати загальнолюдським сприйняттям даного концепту. Що ж до національної специфіки формування та сприйняття цього концепту, тобто для аналізу національних позамовних факторів, то для їх аналізу звернемося до тлумачних та етимологічних словників. Оксфордський словник надає наступні визначення поняття «кохання»:

- 1) *feeling of deep affection* («відчуття глибокої прихильності»);
- 2) *a strong feeling of affection and sexual attraction for* («сильне відчуття прихильності та статевого потягу»);
- 3) *affectionate greetings conveyed to someone on one's behalf* («ласкаві

привітання, передані комусь від свого імені»);

4) *a great interest and pleasure in something* («великий інтерес і задоволення щодо чогось»);

5) *a person or thing that one loves* («людина або річ, яку хтось любить»).

Щодо етимологічної основи лексеми, іменник *love* походить від староанглійського слова *lufu* (“*love, affection, desire*” – «любов, прихильність, бажання»). За лексикографічними даними лексема *love* етимологічно пов’язана з протоіндоєвропейським коренем **lewb^h*- (“*love, care, desire*” – «любов, турбота, бажання»). За іншими даними слово *love* споріднене зі староанглійським словом *lēof* (“*dear, beloved*” – «милий, коханий»), яке походить від латинського *libet, lubō* (“*to please*” – «подобатися», «бажати»). Версія походженням іменника *love* від прикметника *lēof* пояснюється особливостям розуміння абстрактного концепту КОХАННЯ в англійськомовній лінгвоетичній картині світу: абстрактне *love* розуміється через почуття до певної людини.

Підсумовуючи, можемо побачити, що поняття *кохання* репрезентоване в словниках лексемою *love* розглядається дуже різносторонньо, трактується і як духовний («відчуття глибокої прихильності»), і як фізичний («сильне відчуття прихильності та статевого потягу») феномени. А етимологічна основа показує перехід сприйняття феномену від абстрактного до конкретного та фізичного (наприклад, почуття до конкретної людини або вираження цим поняття статевого потягу).

Керуючись алгоритмом, запропонованим І. Голубовською [Голубовська 2004, с. 111], ми також обрали лексеми *love* іменем концепту КОХАННЯ, тому що:

1) лексема є домінантною у синонімічному ряді: *affection, attachment, devotion, fondness, passion* [Cambridge Dictionary Online; Collins Online Dictionary; Lingvo Online Dictionary];

2) лексема демонструє високу частотність уживання: згідно з

“Merriam-Webster Dictionary” вона входить у ТОП-1% найвикористовуваніших слів [Merriam-Webster Dictionary];

3) опрацьованість у лінгвістичних словниках широкого спектру: лексема *love* відображена у “Merriam-Webster Dictionary”, “Cambridge Dictionary”, “Oxford English Dictionary”;

4) словотвірна активність: *lover* («коханець»), *lovely* («прекрасний»), *loveliness* («краса», «добродота»), *beloved* («улюблений», «коханий»).

5) репрезентованість у пареміологічних структурах: виділено 9 паремій, характеристику яких подано у фразеологічній об'єктивації;

6) аксіологічна маркованість.

Тим не менш концепт *LOVE* / КОХАННЯ може вербалізуватися рядом інших лексем. До основних вербалізаторів *LOVE* / КОХАННЯ, належать також лексеми *fondness*, *devotion*. Шляхом лексикографічного аналізу було виявлено наступні значення ключових вербалізаторів [Oxford Dictionary Online] (див. Таблиця 2.2):

Таблиця 2.2

Значення вербалізаторів концепту *LOVE* / КОХАННЯ

<i>fondness</i>	<i>affection or liking for someone or something</i> («прихильність чи пристрась до кого-небудь або чогось»)
<i>devotion</i>	1) <i>love, loyalty for a person or activity</i> («любов, вірність до людини або діяльності»); 2) <i>religious worship or observance</i> («релігійне богослужіння або дотримання канонів»); 3) <i>prayer</i> («молитва»).

Так, зокрема, значення лексичної одиниці *love* виражають наступні когнітивні диференційні ознаки: «відчуття глибокої прихильності», «статевий потяг», «великий інтерес і задоволення». Лексема *fondness* несе в собі такі диференційні ознаки, як «прихильність», «пристрасть», лексема *devotion* – «релігійний обряд», «вірність».

Лексема-репрезентант концепту КОХАННЯ *fondness* датується XIV ст.

Вона походить від середньоанглійської *fond, fanned*, форми дієслова *fennen*, що мало значення "to be foolish, be simple, dote" – «бути безглуздим, бути простим, впасти в дитинство». З 1570-х років поширюється значення "foolishly tender", "having strong affections for" – «безглузда ніжність, мати сильну схильність до когось». Отже, внутрішня форма цієї лексеми включає семи «втрачати голову від кохання», «їхати з глузду», «вести себе як дурень».

Лексема-репрезентант *devotion* походить від латинського слова *dēvoveō*, але прийшла в англійську мову з французької. Лексема *dēvoveō* мала значення "vow, devote" – давати обітницю, присвятити. Беручи до уваги етимологію аналізованої лексеми, можна зробити висновок, що оскільки латинська мова була мовою церкви, внутрішня форма лексеми-репрезентанта ґрунтується на традиції надання обітниць у вічному коханні при вінчанні [Online Etymology Dictionary].

Таким чином лексична об'єктивація повністю відображає когнітивний зміст концепту КОХАННЯ, в який покладені такі когнітивні диференційні ознаки як «любов», «прихильність», «бажання», «турбота», «вести себе як дурень». Це вказує на кореляцію концепту КОХАННЯ з іншими абстрактними етичними концептами такими як БАЖАННЯ, ТУРБОТА. Отже, концепт КОХАННЯ у внутрішній формі ґрунтується на злитті фізичного (бажання, потяг) і духовного (турбота) проявів прихильності. Як результат, до диференційних ознак когнітивного змісту «відчуття глибокої прихильності», «статевий потяг», «прихильність», «пристрасть», «релігійний обряд» та ін., додамо такі класифікаційні ознаки, як «любов», «прихильність», «бажання», «турбота», «поводити себе як дурень».

Концепт КОХАННЯ в англійській мові також яскраво об'єктивується синтаксично, тобто за допомогою утворення нових словосполучень [Попова 2009; Приходько 2008; Рудакова 2004; Фурс 2004]. Не зважаючи на те, що ці словосполучення не мають культурної або філософської традиції, вони все ж відображають національноспецифічне сприйняття концепту. Проаналізовані словосполучення можна поділити на дві групи:

1. Види кохання: *infantile love* («інфантильне кохання»); *immature love* («незріле кохання»); *mature love* («зріле, доросле кохання»); *self-love* («любов до себе»); *deficiency love* («дефіцит любові»).

2. Об'єкт кохання: *love of self* («любов до себе»), *love of mankind* («любов до людства»), *love of nature* («любов до природи»), *love of mother or father* («любов до маму або тата»), *love of children* («любов до дітей»), *love of tribe or nation* («любов до племені чи нації»), *love of sports* («любов до спорту»), *love of hobby* («любов до хоббі»), *love of justice* («любов до справедливості»), *love of science* («любов до науки»), *love of truth* («любов до правди»), *love of beauty* («любов до краси»).

Здійснений аналіз значень поданих вище словосполучень, дає змогу дійти висновку, що синтаксична об'єктивація концепту *LOVE* / КОХАННЯ має більш конкретизуючий характер та звертає нашу увагу не на феномен кохання хагалом, а деталізує його, вказуючи, характер цього почуття (*infantile love, immature love*) та на кого воно направлене (*love of self, love of children*). Отже, ми можемо стверджувати, що синтаксична об'єктивація концепту *LOVE* / КОХАННЯ більше використовуються у дескриптивному аспекті, коли нам потрібно надати додаткову, конкретизуючу інформацію, саме тому вона не могла бути замінена лексичною і розвинулась у широку систему словосполучень.

У рамках класифікації З. Д. Попової та Й. А. Стерніна можемо виділити наступні групи фразеологічних вербалізаторів концепту *LOVE* / КОХАННЯ: ті, що включають ім'я концепту, метафоричні номінації та паремії. Фразеологічні вербалізатори концепту *LOVE* / КОХАННЯ першої групи включають ім'я концепту *LOVE*: *love at first sight* – «любов з першого погляду», *surboard love* – «любов з розрахунком», *to be fathoms deep in love* – «бути до безтями закоханим», *calf (purry) love* – «юнацька закоханість».

Метафоричні номінації, що вербалізують концепт *LOVE* / КОХАННЯ можемо поділити на наступні тематичні групи:

– Кохання як інші види людської діяльності: *love is communication*

(«кохання – це спілкування»), *love is war* («кохання – це війна»);

– Кохання як фізіологічний стан людини: *love is thirst* («кохання – це спрага»), *love is madness* («кохання – це божевілля»), *love is hunger* («кохання – це голод»), *love is blindness* («кохання – це засліпленість»);

– Кохання як явище природи: *love is electricity* («кохання – це струм»), *love is fire* («кохання – це вогонь»), *love is light* («кохання – це світло»).

У дослідженнях З. Д. Попової та Й. А. Стерніна паремії також охарактеризовані як один із видів фразеологічної об'єктивації. Паремії, що вербалізують концепт LOVE / КОХАННЯ можна віднести до наступних тематичних груп:

1. Вседозволеність заради досягнення кохання партнера: *all strategies are fair in love* («в коханні всі методи хороші»), *all is fair in love and war* («усе справедливо у коханні та війні»).

2. Всесильне кохання, що подолає всі перешкоди: *love will creep where it may not go* («любов повзе туди, куди не може йти»), *love knows no season* («любіві пора року не завадить»), *love conquers all* («кохання усе переможе»), *love knows no boundaries* («кохання не знає меж»).

3. Кохання, що заважає людині адекватно оцінювати ситуацію: *one cannot love and be wise* («той мудрим може бути, хто не може любити»), *love is blind* («кохання сліпе»), *love is blind as well as hatred* («кохання, як і ненависть, сліпа»).

Таким чином, концепт LOVE / КОХАННЯ загалом вербалізується на фразеологічному рівні за рахунок фразеологізмів, що включають ім'я концепту, метафоричних номінацій та паремій. Фразеологічна об'єктивізація цього концепту спрямована на переміщення фокусу на характеристику кохання, на його певний аспект: всесильність, стихійність, сила. Також зустрічаємо багато порівнянь або уявлень кохання в реальних, конкретних образах (*love is fire*) або фізичними відчуттями (*love is thirst*), це на нашу думку пов'язано з тим, що людині було важко зрозуміти абстрактний характер цього феномену, тож концепт LOVE / КОХАННЯ почав

актуалізуватися у національній свідомості у вигляді конкретних об'єктів.

Концепт *LOVE* / КОХАННЯ є міждисциплінарним і загальноприйнятим поняттям для різних культур та народів. Загальноприйнятим вважається, що любов – це високе почуття, духовна близькість, а кохання – це лише прояв любові, фізичних потяг, пристрасть, але у нашій роботі ми використовуємо термін кохання для обох станів. Кохання як феномен розглядається в рамках філософії, етики, естетики, релігієзнавства, тощо. Саме ці тісні міждисциплінарні зв'язки і робить цей концепт найбільш залежним від екстралінгвістичних факторів. До них належать: релігія та традиції, розвиток інституту браку та сім'ї, історичні та політичні зміни, дослідження духовного світу людини .

Аналіз цього концепту слід починати з дослідження імені-репрезентанту love, що виражає його головні когнітивні диференційні ознаки: «відчуття глибокої прихильності», «статевий потяг», «великий інтерес і задоволення». Лексична об'єктивація повністю відображає когнітивний зміст концепту КОХАННЯ, в який покладені такі когнітивні диференційні ознаки як «любов», «прихильність», «бажання», «турбота», «вести себе як дурень».

Лексична об'єктивація також виступає підтвердженням кореляції концепту КОХАННЯ з іншими абстрактними етичними концептами такими як БАЖАННЯ, ТУРБОТА. Синтаксична об'єктивація концепту *LOVE* / КОХАННЯ несе дескриптивний характер і надає нам інформацію про вид цього почуття та на кого воно направлено. Фразеологічна об'єктивізація цього концепту має тенденцію до вираження певних характерних аспектів цього феномену (стихійність, всесильність, тощо). Загалом концепт *LOVE* / КОХАННЯ характеризується переходом від абстрактного до конкретного.

2.4 Мовні особливості об'єктивації концепту *GOOD* / ДОБРО та *EVIL* / ЗЛО

Добро і зло є базовими етичними концептами. Складність їх аналізу полягає у багатогранності самих понять і широкою варіативністю їх вербалізаторів. Не зважаючи на те, що добро і зло є абстрактними поняттями, вони викликають в нашій свідомості певний ряд конкретних, матеріальних асоціацій: вчинки, предмети, моделі поведінки.

Добро і зло є первісними оціночними категоріями, що дозволяє нам зробити висновок, що вони представлені у свідомості кожного народу, у кожній культурі. При цьому слід не забувати, що оціночні категорії є суб'єктивними та формуються дуже індивідуально. На оцінку суб'єкта впливає його власні переконання, точка зору та враження. При цьому не менш значущими факторами є виховання, оточуюче середовище та прийняті в ньому норми моралі, звичаї та традиції, ступінь розвитку суспільства, культурний досвід мовця. Загалом екстралінгвальні фактори знову ж таки можна поділити на загальнолюдські (що таке добро і зло у філософському значенні), національні (які норми моралі біли прийнятними у свідомості певного народу) та індивідуальні (як конкретна людина ідентифікує добро та зло).

Загальнолюдські уявлення про добро відображенні у філософському словнику, де "добро" розуміється як «основна позитивна категорія моралі, що є повною протилежністю зла та відображає сукупний зміст вимог і цінностей моральної свідомості» [Філософський енциклопедичний словник 2002, с. 164]. Для аналізу національномаркованих позамовних факторів розвитку концепту *GOOD* / ДОБРО звернемося до тлумачних та етимологічних словників. Оксфордський словник надає наступне визначення поняття «добро»: *that which is morally right, righteousness* («те, що є морально правильним, праведним») [Oxford English Dictionary].

Керуючись алгоритмом, запропонованим І. Голубовською [Голубовська 2004, с. 111], ми також обрали лексему *good* іменем концепту ДОБРО, тому що:

1) лексема є домінантною у синонімічному ряді: *goodness, virtue, benediction, benefit, blessing, boon, felicity, godsend, manna, windfall* [Cambridge Dictionary Online; Collins Online Dictionary; Lingvo Online Dictionary];

2) лексема демонструє високу частотність уживання: згідно з “Merriam-Webster Dictionary” вона входить у ТОП-1% найвикористовуваниших слів [Merriam-Webster Dictionary];

3) опрацьованість у лінгвістичних словниках широкого спектру: лексеми *good* відображена у “Merriam-Webster Dictionary”, “Cambridge Dictionary”, “Oxford English Dictionary”, “Online Etymology Dictionary”;

4) словотвірна активність: *goodness* («доброта»), *gooder* («благодійник»), *goodish* («добрий»).

5) репрезентованість у пареміологічних структурах: виділено 18 паремій, характеристику яких подано у фразеологічній об'єктивації;

6) аксіологічна маркованість.

Тим не менш концепт *GOOD* / ДОБРО може вербалізуватися рядом інших лексем. Так наприклад, згідно з етимологічним словником лексемами-репрезентантами концепту *GOOD* є *good* (добро), *virtue* (добро), *righteousness* (праведність), *ethicalness* (етичність). Лексикографічний аналіз дозволив встановити, що ядерними лексемами аналізованого концепту виступають *good, goodness, virtue* [Oxford English Dictionary] (див. Таблиця 2.3):

Таблиця 2.3

Значення вербалізаторів концепту *GOOD* / ДОБРО

<i>goodness</i>	1)	<i>something good</i> («щось хороше»);
	2)	<i>something morally good</i> («щось морально добре»);
	3)	<i>the beneficial element of food</i> («корисна їжа»).

Продовження Таблиці 2.3

<i>virtue</i>	<p>1) <i>an advantage or useful quality</i> («перевага або корисна якість»);</p> <p>2) <i>a good quality that someone has</i> («хороша якість, яку хтось має»);</p> <p>3) <i>behaviour showing high moral standards</i> («поведінка з високими моральними стандартами»);</p> <p>4) <i>a quality considered morally good or desirable in a person</i> («якість вважається морально доброю або бажаною в людині»);</p> <p>5) <i>a good or useful quality of a thing</i> («хороша або корисна якість речі»);</p> <p>6) <i>virginity or chastity, especially of a woman</i> («невинність або цнотливість, особливо жінки»);</p> <p>7) <i>the seventh-highest order of the ninefold celestial hierarchy</i> («сьомий вищий порядок дев'ятикратної небесної ієрархії»).</p>
---------------	---

Ми бачимо, що значення лексичної одиниці *good* виражають наступні когнітивні диференційні ознаки: «щось морально правильне, праведне». Лексема *goodness* несе в собі такі диференційні ознаки, як «щось (морально) добре», а лексема *virtue* — «хороша якість», «висока якість».

Для виявлення класифікаційних ознак когнітивного змісту концепту було проведено етимологічний аналіз. При етимологічному аналізі було виявлено, що лексеми *good* та *goodness* мають морфологічну спорідненість та спільну етимологію. та мають спільне походження. Згідно з етимологічним словником, іменник *good* походить з протоіндоєвропейського кореню **g^hed^h* – у значенні “*to unite, be associated, suit*” – «об’єднуватися, бути згуртованими, бути корисним / підходити». Лексикографічні дані засвідчують, що лексема *good* також має власне староанглійське походження (*god* з довгою “o”) у значенні “*that which is good, a good thing; goodness;*

advantage, benefit; gift; property" – «щось хороше, хороша річ, добро, перевага, користь, дар, майно» [Online Etymology Dictionary].

Беручи до уваги етимологію аналізованої лексеми, можна зробити висновок, що англійськомовний концепт *GOOD* у внутрішній формі ґрунтується на причинно-наслідковому зв'язку: об'єднання, згуртованість є причиною добра (задовільного результату синергійної дії). Концепт *GOOD* також набув когнітивних рис, які вказують на його зв'язок із матеріальними благами, що було спричинено розвитком торгівлі та землеволодіння в Англії.

Наступною лексемою-репрезентантом концепту *GOOD* є *virtue*. Слово *virtue* датується XII ст. та має значення "*moral life and conduct; a particular moral excellence*" – «моральне життя і поведінка; певна моральна досконалість». Лише у кінці XIV століття слово *virtue* почало використовуватись у значенні чеснот, таких як: справедливість, стриманість, надія, віра, милосердя, тобто таких що в комплексі складали поняття добро у теологічній картині світу. З 1590-х років слово почало використовуватись стосовно жінок у значенні: "*chastity, sexual purity*" – «цнотливість» [Cambridge Dictionary Online; Collins Online Dictionary; Lingvo Online Dictionary]. Отже, за результатом аналізу внутрішньої форми лексеми-репрезентанта, концепт *GOOD* осмислюється через концепти СПРАВЕДЛИВІСТЬ, ЦНОТЛИВІСТЬ, МОРАЛЬНА СИЛА, СИЛЬНИЙ ХАРАКТЕР, МУЖНІСТЬ, що вказує на те, що добро етимологічно розумілось як моральна сила, доблесть.

Можемо зробити висновок, що класифікаційна основа когнітивного образу *GOOD* включає в себе такі когнітивні диференційні ознаки як *JUSTICE, CHASTITY, MORAL STRENGTH, HIGH CHARACTER, BRAVERY*. Пізніше концепт *GOOD* набув когнітивних рис, які вказували на його зв'язок із матеріальними благами, що пояснюється зміною аксіологічної парадигми суспільства.

Концепт *EVIL* нерозривно пов'язаний з первинним розумінням світу людиною. Загалом ЗЛО трактується філософським словником як: категорія,

що охоплює усе ціннісно-негативне, протилежне щодо блага і добра; те, що руйнує умови й засоби виживання, фізичного і духовного розвитку людини. А національно-специфічну характеристику прослідковуємо через значення подані в тлущачному та етимологічному словниках. Так, наприклад, Оксфордський словник трактує *evil* як:

1) *profound immorality and wickedness* («глибока аморальність і беззаконня»);

2) *a manifestation of profound immorality and wickedness, especially in people's actions* («прояв глибокої аморальності і злоби, особливо в діях людей»);

3) *something which is harmful or undesirable* («щось шкідливе або небажане»).

Іменник походить від протоіндоєвропейського кореня **h₂urélos* у значенні “*treat badly*” – «погано поводитися», але згодом іменник змінив своє значення на “*bad, vicious, ill, wicked*” – «поганий, порочний, хворий, ослаблений». У Англо-Саксонський період слово набуло значення “*bad, cruel, unskillful, defective, or harm, crime, misfortune, disease*” – «поганий, жорстокий, невмілий, неповноцінний або шкода, злочинність, нещастя, хвороба». Моральна неповноцінність стала один з ключових значень лише у XVIII столітті [Online Etymology Dictionary].

Лексема *evil* є іменем концепту ЗЛЮ, тому що:

1) лексема є домінантною у синонімічному ряді: *bad, evildoing, ill, immorality, iniquity, sin, villainy, wrong* [Cambridge Dictionary Online; Collins Online Dictionary; Lingvo Online Dictionary];

2) лексема демонструє високу частотність уживання: згідно з “Merriam-Webster Dictionary” вона входить у ТОП-1% найвикористовуваніших слів [Merriam-Webster Dictionary];

3) опрацьованість у лінгвістичних словниках широкого спектру: лексему *evil* відображена у “Merriam-Webster Dictionary”, “Cambridge Dictionary”, “Oxford English Dictionary”;

4) словотвірна активність: *evil* («злий»), *evilly* («зло»), *evilness* («злість»), *evildoing* («зловживання»), *evildoer* («злочинець»).

5) репрезентованість у пареміологічних структурах: виділено 18 паремій, характеристику яких подано у фразеологічній об'єктивації;

б) аксіологічна маркованість.

Що ж до інших вербалізаторів, до другим основним з них є лексема *wrong* [Oxford English Dictionary]. Згідно з лексикографічними джерелами ця лексема мають наступне значення: *an unjust, dishonest, or immoral act* («неправедний, нечесний чи аморальний акт»). Історичні трансформації лексеми *wrong* можна виокремити наступним чином: протоіндоєвропейські корені **werk* – (“*to twist, weave, tie together*” – «викривляти, хитатися, зв'язувати разом»), **wer-* (“*to turn, bend*” – «обертатися, згинати») перейшли у протогерманську мову у значенні **wrangaz* (“*crooked, twisted, turned awry*” – «кривий, кручений, перекручений»), а згодом і у староанглійську мову у вигляді лексеми *wrang* (“*wrong, twisted, uneven*” – «неправильний, кручений, нерівний») [Online Etymology Dictionary].

Це дозволяє зробити висновок, що лексема-репрезентант *wrong*, на відміну від *evil*, вербалізує такі когнітивні риси концепту *EVIL* / ЗЛО як «несправності у механізмах, предметах». Отже, що якщо лексема *evil* має первинне значення «фізична або моральна вада», то у значенні лексеми *wrong* вбачаємо підтекст: неправильний, скручений. Тобто такий, що не є правильним, що вказує нам на полярність розуміння цього концепту: правильний неправильний.

Етимологічний аналіз ядерних вербалізаторів концепту *EVIL* дозволяє наголосити на тому, що когнітивний зміст аналізованого концепту має наступні класифікаційні ознаки: «фізична вада людини», «негативні моральні якості», «несправність у механізмах». Це дозволяє зробити висновок, що концепт *EVIL* на ментальному рівні нерозривно пов'язаний з негативними моральними та фізичними рисами.

Таким чином лексична об'єктивація повністю відображає когнітивний

зміст концепту ДОБРО, в який покладені такі когнітивні диференційні ознаки як «щось морально правильне, праведне», «хороша якість», «висока якість». Концепт *GOOD* осмислюється через концепти СПРАВЕДЛИВІСТЬ, ЦНОТЛИВІСТЬ, МОРАЛЬНА СИЛА, СИЛЬНИЙ ХАРАКТЕР, МУЖНІСТЬ, що вказує на те, що добро етимологічно розумілось як моральна сила, доблесть. А основа когнітивного образу *GOOD* включає в себе такі когнітивні диференційні ознаки як *JUSTICE, CHASTITY, MORAL STRENGTH, HIGH CHARACTER, BRAVERY*.

Лексична об'єктивація також повністю відображає когнітивний зміст концепту ЗЛО, в який покладені такі когнітивні диференційні ознаки як «глибока аморальність» та «щось шкідливе або небажане». Щодо класифікаційних ознак когнітивного змісту концепту *EVIL* / ЗЛО, то в основу його когнітивного образу покладені такі когнітивні диференційні ознаки як «фізична вада людини», яка могла заважати їй здобувати їжу або захищатися, але з розвитком медицини, а отже і з меншою небезпекою вад і хвороб *EVIL* стало асоціюватися більшою мірою з моральними якостями людини або з відсутністю вміння щось робити.

Концепти також вербалізуються через словосполучення, тобто синтаксично [Попова 2009; Приходько 2008; Рудакова 2004; Фурс 2004]. Але концепти *EVIL* / ЗЛО та *GOOD* / ДОБРО майже не об'єктивуються на синтаксичному рівні. У словосполученнях, що репрезентують концепти *GOOD* / ДОБРО здебільшого зустрічаємо *good* та *bad* як прикметники, що слугують оцінкою: *a good / bad girl* («хороша / погана дівчина»), *good / bad profit* («хороший / поганий прибуток»).

Характер оцінки в словосполученнях, що об'єктивують цей концепт можна поділити на наступні тематичні групи:

- моральна оцінка: *a good / bad deed* («добрий / поганий вчинок»);
- оцінка необхідних якостей, матеріальний аспект оцінки: *a good / bad scientific research* («хороше / погане наукове дослідження»);
- оцінка отриманого задоволення: *is is good / bad to meet him* («є добре /

погано зустріти його»);

– оцінка пригодності для певних цілей: *a good/bad deal of work* («хороша / погана робота»).

Здійснений аналіз дає змогу дійти висновку, що концепти *EVIL* / ЗЛО та *GOOD* / ДОБРО не є яскраво синтаксично об'єктивованими. Синтаксична об'єктивація лише підвищує аксіологічний аспект цих концептів. При цьому, вона має конкретизуючий характер, бо розрізняє види оцінки. Отже, ми можемо стверджувати, що синтаксична об'єктивація концепту *LOVE* / КОХАННЯ більше використовуються у дескриптивному аспекті, коли нам потрібно надати конкретизуючу інформацію.

У рамках класифікації З. Д. Попової та Й. А. Стерніна можемо виділити наступні групи фразеологічних вербалізаторів концепту *EVIL* / ЗЛО: ті, що включають ім'я концепту, смисли яких інтерпретуються як відображення когнітивної ознаки концепту; метафоричні номінації та паремії.

Серед фразеологічних вербалізаторів, що включають імена концептів виділяємо наступні:

– *GOOD* / ДОБРО: *good call!* («гарне рішення!»)

– *EVIL* / ЗЛО: *a necessary evil* («вимушене зло»), *lesser of two evils* («менше з двох зол»), *evil be to him who evil thinks, wish evil to smb.* («недоброзичливо ставитися до когось»); *idleness is the root of all evil* («неробство – корінь усього лихого»).

Серед фразеологічних вербалізаторів концептів *GOOD* / ДОБРО та *EVIL* / ЗЛО також знаходимо фразеологізми, смисли яких інтерпретуються як відображення когнітивної ознаки концепту. Так наприклад, фразеологізм *do smb. a good turn* («надати комусь дружню послугу») та *to do yeoman('s) service* («надати добру послугу, допомогу») виражають такі ознаки концепту *GOOD* / ДОБРО як «добра справа», «допомога». А фразеологізми *do smb. a bad turn* («підкласти свиню») та *avoid evil and it will avoid thee* («уникай зла, і воно уникне тебе») репрезентують ЗЛО як щось, що можна вкоїти, але прибажанні можна й уникнути, тобто когнітивну ознаку «вибору (між злом

та добром)».

Метафоричні номінації концепту *EVIL* / ЗЛО можемо віднести до наступних тематичних груп:

1) завдавати комусь шкоди: *cut to the heart* («поранити в саме серце, зачіпати чийсь почуття»); *burst smb's boiler* («довести кого-небудь до біди»); *put smb. in the cart* («поставити в скрутне становище»);

2) злі наміри по відношенню до когось: *evil eye* («лихе око»); *the cloven foot* («злі наміри, диявольський задум»).

Метафоричні номінації концепту *GOOD* / ДОБРО складають: *a kind soul* («добра душа, добряк»); *sow the good seed* («сіяти добре»).

Також можемо виділити сталі порівняння з ключовим словом: *a handsome devil* («красивий диявол / чортяка») та *snake in the grass* («змійка підколотна») для концепту *EVIL* / ЗЛО та *as good as pie* («хороший, як шматочок пирога») для концепту *GOOD* / ДОБРО.

Паремії також є одним із способів фразеологічної вербалізації. Паремії, що вербалізують концепти *EVIL* / ЗЛО та *GOOD* / ДОБРО можна віднести до наступних тематичних груп:

1. Несумісність, неможливість поєднання добр і зла: *Two blacks do not make a white* («Чорне на чорному не дає білого»). *Two wrongs do not make a right* («Два поганих вчинка не дають одного хорошого вчинку»). *Good can never grow out of evil* («Добро ніколи не може вирости з зла»).

2. Взаємозв'язок добра і зла: *The road (way) to hell is paved with good intentions* («Благими намірами дорога в пекло вимощена»). *No great loss without some small gain* («Немає великих втрат без маленьких придбань»). *No joy without alloy* («Немає радості без смутку»).

3. Добро та зло як частина репутації людини, цінність доброго імені: *A good name is sooner lost than won* («Хорошу репутацію легше втратити, ніж придбати»). *A good name is sooner keeps its luster in the dark* («Золото і в гязі блищить»). *A good name is better than riches* («Добре ім'я важливіше багатства»). *He that has an ill name is half hanged* («Той, у кого

погане ім'я, наполовину страчений»). *Kind hearts are more than coronets* («Добрі серця важать більше, ніж корони»).

Пареміологічний фонд концепту *GOOD* / ДОБРО також містить тематичну групу «Відсутність потреби у винагороді»: *Virtue is its own reward* («Доброчесність сама по собі нагорода»). *A good deed is never lost* («Хороший вчинок ніколи не забувається»). *A forced kindness deserves no thanks* («Вимушена доброта не заслуговує подяки»).

А пареміологічний фонд концепту *EVIL* / ЗЛО також містить тематичну групу «Зло як наслідок поганого впливу середовища»: *Who keeps company with a wolf, will learn to howl* («Хто підтримує компанію з вовком, навчиться й вити»). *A man is known by the company he keeps* («Людину знають по компанії, з якою він водиться»). *Harm watch, harm catch* («Спостерігаючи погане, отримаєш погане»). *Evil communications corrupt manners* («Дурні звязки псують поведінку»).

Отже, фразеологічна вербалізація концептів *EVIL* / ЗЛО та *GOOD* / ДОБРО відбувається за рахунок фразеологізмів, що включають ім'я концепту; фразеологізмів, смисли яких інтерпретуються як відображення когнітивної ознаки; метафоричних номінацій; сталих порівнянь з ключовим словом та паремій. Фразеологічна об'єктивізація концепту *EVIL* / ЗЛО спрямована на висвітлення небезпеки зла, розкриття його як того, що можна перейняти від поганого оточення та що може зруйнувати життя. Фразеологічна об'єктивізація концепту *GOOD* / ДОБРО переміщує фокус на цінність цього феномену, висвітлює добро як саму нагороду, що не потребує визнання та вдячності. Це на нашу думку пов'язано з тим, що людина намагалася передати через фразеологічні засоби, як носії національної самосвідомості, повчальну інформацію, спонукання творити добро.

Підсумовуючи, ми можемо стверджувати, що добро і зло є базовими етичними концептами, первісними оціночними категоріями, абстрактними поняттями з широкою варіативністю їх вербалізаторів. Екстралінгвальні фактори впливу на ці концепти поділяються на загальнолюдські

(філософське трактування концепту), національні (національна самосвідомість та світосприйняття) та індивідуальні (особисті переконання). Загальноприйнятим вважається, що добро це «основна позитивна категорія моралі, що є повною протилежністю зла та відображає сукупний зміст вимог і цінностей моральної свідомості», а зло – категорія, що охоплює усе ціннісно-негативне, протилежне щодо блага і добра; те, що руйнує умови й засоби виживання, фізичного і духовного розвитку людини.

Аналіз цих концептів слід починати з дослідження імен-репрезентантів *good* (що виражає такі когнітивні диференційні ознаки як «щось морально правильне, праведне») та *evil* (що виражає такі когнітивні диференційні ознаки як «фізична вада людини», «негативні моральні якості», «несправність у механізмах»). Лексична об'єктивація концепту ДОБРО повністю відображає його когнітивний зміст та виступає на підтвердження його кореляції з концептами СПРАВЕДЛИВІСТЬ, ЦНОТЛИВІСТЬ, МОРАЛЬНА СИЛА, а також такі його когнітивні диференційні ознаки як *JUSTICE, CHASTITY, MORAL STRENGTH, HIGH CHARACTER, BRAVERY*. Лексична об'єктивація концепту ЗЛО також повністю відображає когнітивний зміст концепту ЗЛО, в який покладені такі когнітивні диференційні ознаки як «глибока аморальність» та «щось шкідливе».

Концепти *EVIL* / ЗЛО та *GOOD* / ДОБРО не є яскраво синтаксично об'єктивованими. Синтаксична об'єктивація лише підвищує оціночний компонент цих концептів і має конкретизуючий характер, бо виділяє окремі види оцінки. А фразеологічна вербалізація концептів *EVIL* / ЗЛО та *GOOD* / ДОБРО відбувається за рахунок фразеологізмів, що включають ім'я концепту; фразеологізмів, смисли яких інтерпретуються як відображення когнітивної ознаки; метафоричних номінацій; сталих порівнянь з ключовим словом та паремій. Вона спрямована на підкреслення небезпеки зла та цінності добра. Загалом концепти *EVIL* / ЗЛО та *GOOD* / ДОБРО є нерозривно пов'язаними, саме тому ми аналізували їх разом. Вони розкривають смисл одне одного і безперервно корелюють у свідомості мовців.

ВИСНОВКИ

Лінгвостика є невід'ємною складовою лінгвокультурології, адже включає в себе все, що стосується духовної культури. Оскільки соціум нерозривно пов'язаний з морально-естетичними принципами та настановами відповідної культури й етносу, мовні засоби, що вербалізують концепти відповідної лінгвостичну картину світу мають бути проаналізовані з урахуванням екстралінгвістичних факторів.

У нашому дослідженні ми розглядаємо концепт як «оперативну змістовну одиницю пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи та мови мозку, всієї картини світу, відбитої в людській психіці». Чимало дискусій виклає структура концептів, але не зважаючи на різноманіття підходів, багато з них мають спільні риси (інформаційний зміст може називатися понятійним компонентом, залишаючись ядром компоненту).

Основними критеріями класифікації концептів вважають наступні: за змістом, за універсальністю, за середовищем буття, за тематикою, за ступенем абстрактності, за формою вираження та ін. У нашому дослідженні ми аналізуємо концепти *HAPPINESS, GOOD, EVIL, FREEDOM, LOVE* як такі, що є базовими та етичними концептами, тому що складають фундамент мови та всієї картини світу і пов'язані з етичною складовою життя людини. Об'єктивація концепту є процесом переходу концепту з ментальної до його матеріальної форми, який відбувається на трьох рівнях: лексичному, синтаксичному та фразеологічному. У нашому дослідженні було запропоновано алгоритм аналізу мовної об'єктивації концепту, який включає в себе: аналіз комплексу екстралінгвістичних факторів, вибір адекватного імені концепту та об'єктивації на лексичному, синтаксичному та фразеологічному рівнях.

Концепт *HAPPINESS* / ЩАСТЯ універсальним та базовим концептом, бо він представлений в більшості мовах та культурах. "Щастя" у загальному

значенні розуміється як категорія моральної свідомості, пов'язана зі станом повного і тривалого задоволення від життя. Лексична об'єктивація повністю виражає наступні диференційні ознаки концепту: «дарунок богів або долі», «молоко матері», «сільськогосподарський врожай», «сплата або відсутність боргів», «відсутність бажань як вдоволеність поточним станом речей». Синтаксична об'єктивація концепту *HAPPINESS* / ЩАСТЯ є менш частотною і виражає таку його диференційну ознаку, як: «задоволення», а також містить причинно-наслідковий («причина щастя») та темпоральний («період, час, коли людина відчувала себе щасливою») аспекти. Аналіз фразеологічних вербалізаторів також дає нам змогу зробити висновок, що на цьому рівні актуалізовані такі аспекти щастя як «пошук щастя», «стан душі», «приємний досвід». А сам феномен у національній свідомості трактувався як «тотальне задоволення, яке складно досягнути та дуже легко втратити».

Концепт *FREEDOM* / СВОБОДА також є одним з універсальних психолінгвістичних і лінгвокультурних концептів. Поняття *свобода* може розглядатися у її фізичному, політичному, духовому аспекті, тощо. Лексична об'єктивація концепту *FREEDOM* / СВОБОДА включає іменні, дієслівні та прикметникові одиниці, які мають різне походження та яким властива різна внутрішня форма. При цьому лексична об'єктивація вказує на такі диференційні ознаки як: «свобода волевиявлення», «фізична свобода», «свобода від контролю». Фразеологічна об'єктивізація цього концепту виступає на підтвердження його кореляції з концептами УВ'ЯЗНЕННЯ та БОРОТЬБА та актуалізувався як «дещо цінне та майже недосяжне, але за що неодмінно треба було боротися».

Концепт *LOVE* / КОХАННЯ є одним з базових концептів, тому що кохання є міждисциплінарним і загальноприйнятим поняттям для різних культур та народів. У нашій роботі ми використовуємо термін «кохання» на позначення цього феномену в усіх його аспектах. Ім'я-репрезентант *LOVE* виражає головні когнітивні наступні диференційні ознаки концепту: «відчуття глибокої прихильності», «статевий потяг», «великий інтерес і

задоволення». Інші лексичні вербалізатори відображають такі когнітивні диференційні ознаки як «любов», «бажання», «турбота», «поводитись як дурень». Лексична об'єктивація також відображає кореляції концепту КОХАННЯ з концептами БАЖАННЯ, ТУРБОТА. Синтаксична об'єктивація цього концепту має описовий характер і містить інформацію про вид цього почуття та об'єкт на який воно направлено. Фразеологічна об'єктивізація цього концепту відображає характерні аспекти цього феномену («стихійність», «всесильність», тощо). Загалом об'єктивація концепту *LOVE* / КОХАННЯ характеризується переходом від абстрактного до конкретного.

Концепти *EVIL* / ЗЛО та *GOOD* / ДОБРО є базовими етичними концептами та первісними оціночними категоріями. Аналіз імен-репрезентантів показав, що *good* виражає такі когнітивні диференційні ознаки як «щось морально правильне, праведне», а *evil* виражає такі когнітивні диференційні ознаки як «фізична вада людини», «негативні моральні якості», «несправність у механізмах». Лексична об'єктивація концепту ДОБРО виступає на підтвердження його кореляції з концептами СПРАВЕДЛИВІСТЬ, ЦНОТЛИВІСТЬ, МУЖНІСТЬ, а також такі його когнітивні диференційні ознаки як *JUSTICE*, *CHASTITY*, *MORAL STRENGTH*, *BRAVERY*. Лексична об'єктивація концепту ЗЛО відображає такі когнітивні диференційні ознаки концепта як «глибока аморальність» та «щось шкідливе або небажане». Синтаксична об'єктивація лише підвищує оціночний компонент цих концептів і має конкретизуючий характер, бо виділяє окремі види оцінки. А фразеологічна вербалізація концептів спрямована на підкреслення небезпеки зла та цінності добра. Загалом концепти *EVIL* / ЗЛО та *GOOD* / ДОБРО є нерозривно пов'язаними, тому що вони розкривають смисл одне одного і безперервно корелюють у свідомості мовців.

Перспективою подальшого дослідження є комплексний опис базових етичних концептів як цілісних ментальних одиниць з послідовним визначенням макроструктури та категоріальної структури та розширенням мовної бази дослідження номінативного поля концептів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алефиренко Н. Ф. Фразеология в свете современных лингвистических парадигм : монография. М. : Элипс, 2008. 271 с.
2. Апресян Ю. Д. Эмоциональная система. Образ человека по данным языка : попытка системного описания. *Вопросы языкознания*. 1995. С. 37–65.
3. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико–фразеологической семантике языка. Воронеж : Изд-во Воронежского госуд. ун-та, 1996. 104 с.
4. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико–фразеологической симантике языка, их личностная и национальная специфика: дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.19. Воронеж, 1997. 330 с.
5. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика. Курс лекций по английской филологии. Тамбов : ТГУ, 2001. 123 с.
6. Брутян Г. Язык и картина мира. *Филологические науки*. 1956. №1. С. 108–110.
7. Василенко О. М., Семенишин О. І. Лінгвокультурні концепти воля/свобода (*liberty / freedom*). *Гілея: науковий вісник*. К. , 2016. С. 116–119.
8. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. М. : Русские словари, 1997. 411 с.
9. Воркачев С. Г. Культурный концепт и значение. *Труды Кубанского государственного технологического университета*. 2003. №2. С. 268–276.
10. Воркачев С. Г. Лингвоконцептология и межкультурная коммуникация: истоки и цели. *Филологические науки*. 2005. №4. С. 76–83.
11. Воркачев С. Г. Сопоставительная этносемантика телеономных

концептов «любовь» и «счастье» (русско–английские параллели). Волгоград : Перемена, 2003. 164 с.

12. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу. К. : Логос, 2004. 283 с.

13. Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию. М. : Прогресс, 1984. с. 231.

14. Іващенко В. Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології). К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2006. 328 с.

15. Карасик В. И. Культурные доминанты в языке. *Языковая личность : культурные концепты*. 1996. С. 3–16.

16. Караулов Ю. Н. Структура лексико–семантического поля. Москва : Наука, 1972. 128 с.

17. Касьян Л. А. Термин «концепт» в современной лингвистике: различные его толкования. *Вестник Югорского государственного университета*. 2010. №17. С. 50–53.

18. Колшанский Г. Объективная картина мира в познании и языке. М: Едиториал УРСС, 2005. 128 с.

19. Комар О. С. Етнокультурна парадигматика національно-маркованих мовних одиниць: автореф. дис. ... канд. філолог. наук : 10.02.01. К., 2009. 21 с.

20. Кочерган М. П. Короткий термінологічний словник. К. : Видавничий центр «Академія», 2006. С. 416–442.

21. Красных В. В. От концепта к тексту и обратно (к вопросу о психолінгвістике текста) *Вестник Московского университета. Серия: Филология*. 1998. № 1. С. 53–70.

22. Кубрякова Е. С. Роль словообразования в формировании языковой картины мира. *Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира*. М., 1988. С. 141-172.

23. Лучик А. А. Компонентний аналіз у зіставних дослідженнях

лексичних одиниць. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2009. №7. С. 258–262.

24. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика: учебное пособие. Минск: Тетра Системс, 2008. 272 с.

25. Мокаева И. Р. Выражение лингвоэтической картины мира в бинарных оппозициях «белое-черное», «верх-низ». *Русская и сопоставительная филология: состояние и перспективы: материалы междунар. науч. конф.* (г. Казань, 4-6 октября 2004 г.). Казань, 2004. С. 230-231.

26. Никитина Т. Г. Национально-культурная семантика фразеологизмов: выявление и репре-зентация в словаре. *Актуальные вопросы изучения и преподавания русского языка*. 2006. С. 291–294.

27. Остапчук Я. В. Концепт understanding: когнітивні ознаки та номінативне поле. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 11. С. 45–47.

28. Отин Е. С. «Все менты – мои кенты»... (Как образуются жаргонные слова и выражения) М. : Элпис, 2006. 384 с.

29. Павиленис Р. И. Проблема смысла: современный логико–философский анализ языка. М. : Мысль, 1983. 286 с.

30. Пименова М. В. Типы концептов и этапы концептуального исследования. *Вестник Кемеровского государственного университета*. 2013. № 54. С. 127–131.

31. Попова З. Д. Синтаксическая система русского языка в свете теории синтаксических концептов. Воронеж : Истоки, 2009. 209 с.

32. Попова З. Д., Стернин И. А. Когнитивная лингвистика. М. : АСТ, 2007. 314 с.

33. Попова З. Д., Стернин И. А. Очерки по когнитивной лингвистике. Воронеж : Истоки, 2001. 191 с.

34. Потебня А. А. Мысль и язык . Эстетика и поэтика. М. : Искусство, 1976. 613 с.

35. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно–дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя : Прем'єр, 2008. 331 с.
36. Рудакова А. В. Когнитология и когнитивная лингвистика. Воронеж : Истоки, 2004. 80 с.
37. Слышкин Г. Г. Лингвокультурный концепт как системное образование. *Вестник ВГУ. Серия «Лингвистика и межкультурная коммуникация»*. 2004. № 1. С. 29–34.
38. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры : Опыт исследования. М. : Яз. рус. культуры, 1997. 989 с.
39. Степанов Ю. С. Концепты. Тонкая плёнка цивилизации. М. : Языки славянских культур, 2007. 602 с.
40. Стернин И. А. Лексическое значение слова в речи. Воронеж : Изд–во ВГУ, 1985. 170 с.
41. Тарасов Е. Ф. Межкультурное общение – новая онтология анализа языкового сознания. *Этнокультурная специфика языкового сознания*. 1996. С. 7–22.
42. Телия В. Н. Русская фразеология: Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. М. : Шк. «Яз. рус. культуры», 1996. 284 с.
43. Урысон Е. В. Еще раз о СВОБОДЕ и ВОЛЕ. *Сокровенные смыслы : Слово. Текст. Культура: сб. статей в честь Н. Д. Арутюновой*. М. : Языки славянской культуры, 2004. С. 694–703.
44. Фурс Л. А. Синтаксически репрезентируемые концепты : дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.04. Тамбов, 2004. 370 с.
45. Хижняк Л. Г. Концепты «свобода» и «воля» в современной коммуникации. *Проблемы речевой коммуникации*. Саратов, 2000. С. 69–75.
46. Чумак–Жунь И. И. Лексико–семантическое поле цвета в языке поэзии И. А. Бунина: состав и структура, функционирование: дис. ... канд. филол. наук. : 10.02.02. К., 1996. 187 с.

47. Шаховский В. И. Языковая личность в эмоциональной коммуникативной ситуации. *Филологические науки*. 1998. №2. С. 59–65.
48. Bierwiazzonek B. A Cognitive Study of the Concept of LOVE in English. Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2002. 228 p.
49. Clauser T. C. Domains and image schemas. *Cognitive Linguistics*. 1999. Vol. 10. No. 1. P. 1–31.
50. Evans V. Cognitive linguistics: An Introduction. Edingburg : Edinburgh University Press, 2006. 830 p.
51. Fauconier G. The way we think: conceptual blending and the mind's hidden complexities. New York : Basic Books, 2002. 440 p.
52. Geeraerts D. The Oxford Handbook of Cognitive linguistics. Oxford : Oxford University Press, 2007. 1334 p.
53. Hofstede G. A summary of my ideas about national culture differences. URL: <http://www.spectrum.troyst.edu/~vorism/hofstede.htm> (дата звернення: 13.09.20).
54. Hoijer H. The Relation of Language to Culture. Chicago : University of Chicago Press, 1953. 600 p.
55. Humboldt W., von. Schriften zur Sprache. Stuttgart : Philipp, 1980. 256 s.
56. Ipsen G. Der alte Orient und die Indogermanen. Heidelberg : Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft. Festschrift für W. Streitberg, 1924. 340 s.
57. Lakoff G. Some empirical results about the nature of concepts. *Mind & Language*. 1989. Vol. 4. № 1. P. 103–129.
58. Popova Z. D. Vvedenie v jazykoznanie: posobie dlja prakticheskikh zanjatij [Introduction to Linguistics: A Handbook for practical lessons]. Voronezh : Izd-vo Voronezh.un-ta, 1993. 408 p.
59. Rosh E. H. Principles of categorization. *Concepts: core readings*. Cambridge, 1999. P. 189–206.
60. Schwarz M. Kognitive Semantiktheorie und neuropsychologische Realität. Tübingen, Basel : Francke, 1996. 163 s.

61. Sucharowski W. Sprache und Kognition. Neue Perspektiven in der Sprachwissenschaft. Opladen : Westdeutscher Verlag, 1996. 298 s.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

62. Краткий словарь когнитивных терминов / отв. ред. Е. С. Кубрякова. М. : Издательство Московского государственного университета, 1996. 245 с.

63. Философский энциклопедический словарь / ред. изд. Л. Ф. Ильичев и др. М. : Сов. Энциклопедия, 1983. 840 с.

64. Філософський енциклопедичний словник / заг. ред. В. І. Шинкарук. К. : Абрис, 2002. Т. 5. 742 с.

65. Cambridge Dictionary Online. URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/> (дата звернення: 19.09.20).

66. Collins Online Dictionary. URL: <https://en.oxforddictionaries.com> (дата звернення: 20.09.20).

67. Lingvo Online Dictionary. URL: <http://www.lingvo.ua/> (дата звернення: 23.10.20).

68. Online Etymology Dictionary. URL : <http://www.etymonline.com/> (дата звернення: 21.09.20).

69. Oxford Dictionary Online. URL: <http://oxforddictionaries.com/> (дата звернення: 05.10.20).

70. Webster Dictionary Online. URL: <https://www.merriam-webster.com/> (дата звернення: 15.10.20).

SUMMARY

The presented paper is dedicated to the ways of objectivization of the basic English-language ethical concepts.

The object of the work can be defined as basic ethical concepts verbalized in English.

The main aim of the paper consists in analyzing lingual peculiarities of objectivization of the basic English-language ethical concepts. It determined the accomplishment of such objectives as:

- investigation of the term "concept", its structure and approaches to the classification of concepts;
- profound analysis and systematization of the means of objectivization of basic ethical concepts in English;
- identification and justification of the linguistic features of the objectivization of basic ethical concepts;
- highlight of the cognitive distinctive features of basic ethical concepts in English.

The first section provides general information about linguoethics, special attention is paid to the definition of "concept", the issues of classification and objectification of concepts. The definition of a "basic ethical concepts" is offered in the work. Three levels of the lingual objectivization: lexical (V. I. Karasyk), syntactical (A. M. Prikhodko, L. A. Furs) and phraseological (I. A. Sternin, A. M. Prikhodko). The second section contains its own analysis of the linguistic features of the objectification of basic ethical concepts.

The scientific novelty of the presented research lies in the attempt to study the lingual peculiarities of objectivization of the basic English-language ethical concepts at different language levels.

Key words: objectivization, basic concepts, ethical concepts, lexical level, syntactical level, phraseological level, distinctive features, correlation.

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Вапірова Анастасія Сергіївна, студент(ка) 2 курсу, форми навчання денна, факультету іноземної філології, спеціальність 035 Філологія, освітньо-професійна програма Мова і література (англійська), адреса електронної пошти varirova.anastasya@gmail.com, - підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Мовні особливості об'єктивації базових етичних концептів в англійській мові» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;
- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____

Підпис _____

ПІБ (студент) _____